

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાતનાં ઉચ્ચ ન્યાયાલય,અમદાવાદ ખાતે

ફોજદારી પરચુરણ અરજી (આગોતરા જામિન માટે) નં. ૧૭૪૪૦/૨૦૧૭

મંજૂરી અને સહિ માટે:

માનનીય ન્યાયમુર્તિ સુ.શ્રી સોનિયા ગોકાની

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે?	
૨	પત્રકારને સોંપવામાં આવે કે નહીં?	
૩	શું માનનિય ન્યાયમુર્તિ ચુકાદાની વાજબી નકલ જોવા માંગે છે?	

૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	
---	---	--

=====

સ્મિતાબેન કિશોરભાઈ પટેલ...અરજદાર (ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય....પ્રતિવાદી(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતી:

અરજદાર (ઓ) નં. ૧ તર્ફે વકીલ શ્રી વિરાટ જી પોપટ,

અરજદાર (ઓ) નં. ૧ તર્ફે વકીલશ્રી તિર્થ એન. ભટ્ટ,

પ્રતિવાદી (ઓ) નં. ૧ તર્ફે સરકારી વકીલશ્રી મિતેશ અમીન, સુ.શ્રી. એસ.એસ.

પાઠક

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમુર્તિ સુ.શ્રી. જસ્ટિસ સોનિયા ગોકાની

તારીખ:૧૬/૧૧/૨૦૧૭

મૌખિક ચુકાદો

૧. આ અરજદાર દ્વારા ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩ (ટૂંકમાં, 'સંહિતા') ની કલમ ૪૩૮ હેઠળની અરજી કરવામાં આવેલ છે, જેમાં ઓલપાડ પોલીસ સ્ટેશન, સુરત ગ્રામીણ, ખાતે ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ (ટૂંકમાં 'આઈ. પી. સી.') ની કલમ ૪૬૫, ૪૬૮, ૪૭૧ હેઠળ ફર્ટ ગુના નોંધણી નં. ૮૮ તરીકે નોંધાયેલા ગુનાના સંબંધમાં આગોતરા જામીનની માંગ કરવામાં આવી છે.

૨. ફરિયાદી પક્ષનાં કેસનો સારાંશ નીચે મુજબ છે:

અરજદારે સર્વેક્ષણ નં. ૧૦, બ્લોક નં.૧૧, ગામ: દાંડી, જિલ્લા.:સુરત ખાતે ઝીંગા ઉછેર અને મત્સ્યઉદ્યોગ પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવાના હેતુસર કાર્યકાળ ધોરણે જમીન મેળવવા માટે અરજી કરી હતી. અરજદારે ઉપરોક્ત હેતુ માટે સંબંધિત પંચાયતના ઠરાવના રૂપમાં 'ના વાંધા' પ્રમાણપત્ર રજૂ કરવું જરૂરી હતું. ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે તા. ૨૪/૦૨/૨૦૧૬ થી ૨૦/૦૪/૨૦૧૬ વચ્ચે, અરજદાર દ્વારા દુર્ભાવનાપૂર્ણ હેતુ સાથે પંચાયતનો બનાવટી ઠરાવ બનાવવામાં આવ્યો હતો, જેમાં દર્શાવેલ હતું કે જો અરજદારને તેના દ્વારા વિનંતી કરાયેલ મુદતના આધારે જમીન આપવામાં આવે તો પંચાયતને કોઈ વાંધો નથી.

૨.૧ તેથી, દાંડી ગામના તલાટી-કમ-મંત્રી કે જે હાલમાં કુવાદ્રા તાલુકા પંચાયતમાં કામ કરે છે, તેમનાં દ્વારા તા.૨૩/૦૭/૨૦૧૭ નાં રોજ એફ. આઈ. આર. નોંધવામાં આવી હતી.

૨.૨ તેથી, અરજદાર આ અદાલત સમક્ષ એવી અરજી સાથે છે કે તે ઓલપાડ તાલુકા પંચાયતની કચેરીમાં કામ કરતી સફાઈ કર્મચારી છે.એફ. આઈ. આર. પોતે જ વાસ્તવિક નથી.પ્રથમ માહિતી આપનાર વ્યક્તિએ મહિલાઓનું શોષણ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો, જેમ કે વર્તમાન અરજદારના કિસ્સામાં કરવામાં આવ્યું હતું અને ફરિયાદકર્તાએ વર્તમાન અરજદાર સામે કરેલી કેટલીક વ્યક્તિગત ફરિયાદને કારણે એફ. આઈ. આર. દુર્ભાવનાપૂર્ણ છે.વધુમાં, તેણીનું કહેવું છે કે તેણીએ ૨૩/૦૩/૨૦૧૨ પર અરજી કરી હતી અને આ સંબંધમાં અધિકારીઓને ઘણી રજૂઆતો કરવામાં આવી હતી.અરજદારે ૨૦૧૨ની રિટ પિટિશન (પીઆઈએલ) નં. ૨૨૭ દાખલ કરીને તેના ગામના વિભાજનને પણ પડકાર્યું હતું, કારણ કે તેના ગામને પૂરતી સરકારી નકામી જમીન મળી નથી, જેનો ઉપયોગ પરોપકારી હેતુ માટે થઈ શકે છે.આ રિટ-પિટિશન આ કોર્ટ દ્વારા ૨૧/૧૧/૨૦૧૪ પર રદ કરવામાં આવી હતી.ત્યારબાદ, વર્ષ ૨૦૧૫ માં, અરજદારે અધિકારીઓને દરખાસ્તો મોકલી હતી.આ હકીકતો એ હકીકતનો સંકેત આપે છે કે અરજદાર કોઈ પણ બ્લેષ વિના તેના હેતુને કાયદેસર રીતે આગળ ધપાવી રહ્યો છે.તેણીને ૧૮/૦૬/૨૦૧૬ પર મામલાતદારની કચેરી તરફથી

નોટિસ મળી હતી, જે સૂચવે છે કે જમીનની ફાળવણીના આદેશને સુરક્ષિત કરવા માટે તેણી દ્વારા બનાવટી દસ્તાવેજો રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા.

૨.૩ અરજદારનું કહેવું છે કે લગભગ દોઢ વર્ષ પછી એટલે કે ૨૩/૦૭/૨૦૧૭ પર એફઆઈઆર દાખલ કરવામાં આવી હતી.આઈ. પી. સી. ની કલમ ૪૬૭ અથવા ૪૬૮ હેઠળ કોઈ ગુનો કરવામાં આવ્યો નથી, કારણ કે પંચાયતના ઠરાવને મૂલ્યવાન સુરક્ષા તરીકે ગણી શકાય નહીં અને આવા દસ્તાવેજ રજૂ કરવાને કારણે કોઈને કોઈ નુકસાન કે લાભ થયો નથી.મામલાની ગુણવત્તાની તપાસ કરીને, વિનંતી કરવામાં આવે છે કે અરજદાર આ અરજીના કારણ-શીર્ષકમાં ઉલ્લેખિત સરનામાંનો કાયમી રહેવાસી છે અને તે ફરાર થવાની અથવા પુરાવા સાથે ચેડા કરવાની શક્યતા નથી.તે તપાસમાં સહકાર આપવા પણ તૈયાર છે અને જ્યારે પણ સંબંધિત આઈ. ઓ. દ્વારા બોલાવવામાં આવશે ત્યારે તે હાજર રહેશે.તેમણે આગોતરા જામીન માટે લમા એડિશનલ સેશન્સ જજ, સુરતનો સંપર્ક કર્યો હતો, જેમણે તેમના ૦૫/૦૭/૨૦૧૭ ના આદેશને ક્રિમિનલ મિસ્કમાં પસાર કર્યો હતો.૨૦૧૭ની અરજી નં. ૫૩૯૦એ આગોતરા જામીન માટેની તેમની અરજીને નકારી કાઢી હતી.તેથી, આ અરજી.

૩. આ તબક્કે એ ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે કે માંદગીના આધારે, અરજદાર, જે એક મહિલા આરોપી છે, તેણે સંહિતાની કલમ ૪૩૭ (૧) ની

જોગવાઈઓને લાગુ કરવા માટે દબાણ કર્યું છે અને કાયદાકીય મુદ્દો તેના વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી વિરાટ પોપટ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવ્યો છે કે સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે આવી વિનંતી પર વિચાર કરવાની જરૂર છે.

અરજદારનાં કાઉન્સિલની મૌખિક રજૂઆતો:

૪. આ અદાલતે અરજદાર વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી પોપટ અને વિદ્વાન સરકારી વકીલશ્રી મિતેશ અમીન ને કાયદાના મુદ્દા પર લાંબી સુનાવણી કરી હતી કે શું કલમ ૪૩૭ (૧) ની જોગવાઈઓને સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ અને હકીકતલક્ષી મેટ્રિક્સ પર આધારિત મામલાના ગુણદોષ પર પણ ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે કે કેમ

૫. વિદ્વાન વકીલ શ્રી પોપટે તેમના કેસના સમર્થનમાં વિનંતી કરી હતી કે સગીર, મહિલા, અશક્ત, વૃદ્ધ અથવા વિકલાંગની શ્રેણીમાં આવતા આરોપીઓને આગોતરા જામીન માટેના તેમના કેસને ધ્યાનમાં લેતી વખતે વિશેષ સારવાર આપવામાં આવે. તેમણે વિનંતી કરી હતી કે ઘણા બધા ચુકાદાઓ છે, જેમાં એવું માનવામાં આવે છે કે આગોતરા જામીનના કિસ્સામાં સંહિતાની કલમ ૪૩૭ (૧) ની જોગવાઈનો લાભ ઉપલબ્ધ કરાવી શકાય છે. વિદ્વાન વકીલ, શ્રી

પોપટે વિચારણા કરી હતી, જેમાં તેમણે હંમેશાં ભાર મૂક્યો છે કે ખાસ સત્તાઓ અને લાભો છે જે સંહિતા હેઠળ ઉદ્દેશિત મહિલાઓ, બાળકો, અશક્ત અને આવા અન્ય વર્ગની વ્યક્તિઓને આપી શકાય છે.તેમણે એ વાત પર પણ ભાર મૂક્યો હતો કે આ જ પ્રકરણમાં એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે કલમ ૪૩૭ની જોગવાઈ અદાલતને ૧૬ વર્ષથી ઓછી વયની, અશક્ત અથવા બીમાર મહિલાઓને નિયમિત જામીન પર મુક્ત કરવાની વિવેકબુદ્ધિ આપે છે, જો તેઓ આજીવન કેદ અથવા મૃત્યુદંડની સજાને પાત્ર ગુનામાં સામેલ ન હોય.સંહિતાની કલમ ૪૩૮માં પણ તેને શા માટે ન વાંચવામાં આવે તે અંગે કંઈ નથી.'સંદીપ કુમાર બાફના વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય' (ઉપર મુજબ) ના કેસ અનુસાર એકમાત્ર કાપ કસ્ટોડિયલ પૂછપરછનો છે.જો કે, તે આ અદાલતને તે વર્ગની વ્યક્તિઓની તરફેણમાં અર્થઘટન કરવામાં અટકાવવી જોઈએ નહીં, જે અન્યથા પોતે પણ વિધાનસભા દ્વારા આગોતરા જામીનનો લાભ મેળવવા માટે પાત્ર હોવાનું જણાય છે.ઉપરોક્ત હેતુ માટે નીચેના અધિકારીઓને ફરજ પાડવામાં આવે છે:

(૧) 'બાલચંદ જૈન વિ. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય ', ૧૯૭૬ (૦)

જીએલએચઈએલ –એસસી ૨૬૫૬;

(૨) 'શ્રીમન્ત અપ્પાજી પાટીલ વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય' , ૧૯૭૮ લો

સ્યુટ (બોમ) ૫૪;

(૩) 'શ્રી ગુરુબખ્શ સિંઘ સિબિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય', (૧૯૮૦) ૨ એસસીસી ૫૬૫;

(૪) 'નારાયણસિંહ વિ. એમ. પી. રાજ્ય', ૧૯૯૬ ક્રિ.એલ.જે. ૫૫૧,

(૫) 'સી. બી. આઈ. વિરુદ્ધ અનિલ શર્મા ', (૧૯૯૭) ૭ એસ. સી. સી. ૧૮૭;

(૬) 'સિદ્ધરામ સટલિંગપ્પા કેન્દ્ર વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય', (૨૦૧૧) ૧ એસ. સી. સી. ૬૯૪;

(૭) 'સંદીપ કુમાર બાફ્ના વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય ', ૨૦૧૪ (૦) જીએલએચઈએલ –એસસી ૫૫૧૫૫;

(૮) 'પવનબાલા તે પ્રેમચંદનાં પત્ની વિરુદ્ધ હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય ', ૨૦૧૫ ક્રિ.એલ.જે ૨૬૭૮;

(૯) ‘એસએમટી. રાજેશ્વરી શેટ્ટી વિ. એસ. કર્ણાટક રાજ્ય ’,
ફોજદારી અરજી નં.૨૨૧/૨૦૧૭, તારીખ ૧૩/૦૪/૨૦૧૭
(કર્ણાટક હાઈકોર્ટ);

(૧૦) ‘ભદ્રેશ બિપિનભાઈ શેઠ વિ. ગુજરાત રાજ્ય ’, ૨૦૧૫
(૦) એઆઈજેઈએલ-એસસી ૫૭૦૧૦;

વિધવાન સરકારી વકીલશ્રીની મૌખિક રજૂઆતો:

૬. પ્રતિવાદી-રાજ્ય વતી હાજર રહેલા વિધવાન સરકારી વકીલ, શ્રી મિતેશ અમીને એમ કહીને આ દરખાસ્તનો સખત વિરોધ કર્યો છે કે સંહિતાની કલમ ૪૩૮ સંહિતાના સમયગાળાની કલમ ૪૩૭ પછી ઘડવામાં આવી હતી, અને તેથી, વિધાનસભા પોતે, સંહિતાની કલમ ૪૩૮ માં કલમ ૪૩૭ ની ઉપરોક્ત જોગવાઈનો સમાવેશ કરી શકી હોત.કાયદામાં કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈઓની ગેરહાજરીમાં, અદાલત માટે કાયદાની જોગવાઈઓને ફરીથી લખવાનું કોઈ કારણ નથી. વધુમાં, તેમણે વિનંતી કરી છે કે સંહિતાની કલમ ૪૩૮માં કલમ ૪૩૭ની જોગવાઈ વાંચવાથી તેનાથી વિપરીત, આ અદાલતની સત્તાઓ મર્યાદિત થઈ જશે, જોકે, ઉચ્ચ અદાલત પાસે ઘણી વ્યાપક સત્તાઓ છે અને તે પોતાને મર્યાદિત કરવાની નથી અને યોગ્ય કિસ્સામાં, ઉચ્ચ અદાલત હંમેશા અંતર્ગત સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે.તેથી, તેમણે વિનંતી કરી કે જ્યારે પણ એવું

માનવા માટે વાજબી આધારો હોય કે સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ અદાલત દ્વારા કરવાની જરૂર છે અને વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો જરૂરી છે અને આ શબ્દસમૂહમાં તે વ્યક્તિઓનો પણ સમાવેશ થાય છે, જેઓ સંહિતાની કલમ ૪૩૭ હેઠળ આવે છે, ત્યારે તેમને પણ જેલ જવાથી બચાવી શકાય છે. આ અદાલતની સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળની સત્તાઓ ખૂબ જ વ્યાપક હોવાથી, પરંતુકના વાંચનને આવા વિવેકબુદ્ધિને મર્યાદિત ન કરવા દો.

૬.૧ ગુણદોષ પર, વિદ્વાન સરકારી વકીલશ્રીએ વિનંતી કરી કે તે કોઈ પણ પ્રકારની બીમારીથી પીડાય છે એવું માનવા માટે પૂરતો આધાર અસ્તિત્વમાં નથી. વધુમાં, કરવામાં આવેલા આક્ષેપો ગંભીર પ્રકૃતિના હોવાથી, સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ અરજદારની તરફેણમાં ન થઈ શકે.

વિદ્વાન મદદનીશ સરકારી વકીલશ્રીએ તેમના સંસ્કરણના સમર્થનમાં નીચેના સત્તામંડળો ઉપર આધાર રાખ્યો હતો:

(૧) ‘પોકાર રામ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન’, ૧૯૮૫ કાનુની દાવો (એસસી) ૧૨૯;

(૨) 'જય પ્રકાશ સિંહ વિ. બિહાર રાજ્ય અને અન્ય ', (૨૦૧૨)

૪ એસસીસી ૩૭૯;

(૩) 'અરૂણ ચઢા વિ. દિલ્હીનું રાષ્ટ્રીય રાજધાની ક્ષેત્ર', જામીન

અરજી નં. ૧૭૦૫/૨૦૧૨, તારીખ:૦૩/૧૨/૨૦૧૨ (દિલ્હી

હાઈકોર્ટ);

૪) 'હનુમાન તે વિશ્વનાથ નેહરે નો પુત્ર વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને

અન્ય ', ૦૫/૦૩/૨૦૦૧, ૨૦૦૧ (૫) બોમસીઆર ૮૭૯;

૭. જવાબમાં, વિદ્વાન વકીલ, શ્રી પોપટે અગાઉ કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનો પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો અને કહ્યું હતું કે જ્યારે 'શ્રી ગુરુબખ્શ સિંહ સિબિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય' ના કિસ્સામાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે સંહિતાની કલમ ૪૩૭ હેઠળ ગણાયેલા પ્રતિબંધોની તપાસ કરી હતી, જે સંહિતાની કલમ ૪૩૮ની પૂરક છે અને એવું માનવામાં આવે છે કે સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળની સત્તાઓ ખૂબ વ્યાપક છે ત્યારે કોઈ હેતુ પૂરો થવાની સંભાવના નથી.અલબત્ત, આ તપાસ સંહિતાની કલમ ૪૩૭ હેઠળ કલમ ૪૩૮ હેઠળ પ્રતિબંધોને વાંચવાના મર્યાદિત હેતુ માટે હતી અને પરંતુકની લાગુ પડતી સાથે નહીં.

૮. તાત્કાલિક કેસની હકીકતો તરફ ધ્યાન આપતા પહેલા, કાયદાનો પ્રશ્ન, જે બંને પક્ષો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવે છે તે વિચારણા પાત્ર છે અને જેના માટે, સૌપ્રથમ કાયદાની જોગવાઈઓ અને સેવામાં દબાવવામાં આવેલા વિવિધ ચુકાદાઓને શરૂઆતમાં ચર્ચાની જરૂર પડશે.

અહીં, સંહિતાની કલમ ૪૩૭, ૪૩૮ અને ૪૮૨ ને ફરી સાંભળવી યોગ્ય રહેશે, જે આ રીતે વંચાય છે:

“૪૩૭. જ્યારે બિનજામીનપાત્ર ગુનાના કિસ્સામાં જામીન લેવામાં આવી શકે છે.૧*(૧) જ્યારે કોઈ બિનજામીનપાત્ર ગુના માટે આરોપી અથવા શંકાસ્પદ વ્યક્તિની પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી દ્વારા વોરંટ વિના ધરપકડ કરવામાં આવે અથવા અટકાયત કરવામાં આવે અથવા તેને હાઈકોર્ટ અથવા સેશન કોર્ટ સિવાયની અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવે અથવા લાવવામાં આવે, ત્યારે તેને જામીન પર મુક્ત કરી શકાય છે, પરંતુ-(૧) જો તે વ્યક્તિ મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજાને પાત્ર ગુનામાં દોષિત હોવાનું માનવા માટે વાજબી આધારો દેખાય તો તેને મુક્ત કરવામાં આવશે નહીં; (૨) જો આવો ગુનો સંજોય ગુનો હોય અને તે અગાઉ મૃત્યુદંડ, કેદની સજા પામેલા ગુના માટે દોષિત

ઠેરવવામાં આવ્યો હોય તો આવી વ્યક્તિને મુક્ત કરવામાં આવશે નહીં. આજીવન કેદ અથવા સાત વર્ષ કે તેથી વધુ કેદ માટે, અથવા તે અગાઉ બે કે તેથી વધુ પ્રસંગોએ બિન-જામીનપાત્ર અને સંજોય ગુનાના દોષી ઠેરવવામાં આવ્યો હોય: પરંતુ કોર્ટ નિર્દેશ આપી શકે છે કે કલમ (૧) અથવા કલમ (૨) માં ઉલ્લેખિત વ્યક્તિને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવે, જો આવી વ્યક્તિ સોળ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની હોય અથવા સ્ત્રી હોય અથવા બીમાર હોય અથવા અશક્ત હોય:વધુમાં, અદાલત એ પણ નિર્દેશ આપી શકે છે કે કલમ (૨) માં ઉલ્લેખિત વ્યક્તિને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવે, જો તેને સંતોષ થાય કે અન્ય કોઈ વિશેષ કારણોસર આવું કરવું ન્યાયી અને યોગ્ય છે: પરંતુ એ પણ કે તપાસ દરમિયાન સાક્ષીઓ દ્વારા આરોપી વ્યક્તિની ઓળખ કરવાની જરૂર પડી શકે છે તે માત્ર હકીકત જામીન આપવાનો ઇનકાર કરવા માટે પૂરતો આધાર રહેશે નહીં, જો તે અન્યથા જામીન પર મુક્ત થવાનો હકદાર હોય અને બાંહેધરી આપે કે તે અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દેશોનું પાલન કરશે.]

૪૩૮. ધરપકડની આશંકા ધરાવતી વ્યક્તિને જામીન આપવા માટે નિર્દેશ.(૧) જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ પાસે એવું માનવાનું કારણ હોય કે

તેની બિનજામીનપાત્ર ગુનો કરવાના આરોપમાં ધરપકડ થઈ શકે છે, ત્યારે તે આ કલમ હેઠળ નિર્દેશ માટે ઉચ્ચ અદાલત અથવા સત્ર અદાલતમાં અરજી કરી શકે છે; અને તે અદાલત, જો યોગ્ય લાગે, તો નિર્દેશ આપી શકે છે કે આવી ધરપકડની સ્થિતિમાં તેને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવશે.(૨) જ્યારે ઉચ્ચ અદાલત અથવા સત્ર અદાલત પેટા-કલમ (૧) હેઠળ નિર્દેશ આપે છે, ત્યારે તે ચોક્કસ કેસની હકીકતોના પ્રકાશમાં આવી શરતો સામેલ કરી શકે છે, જેમાં (૧) એવી શરત કે તે વ્યક્તિ જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે પોલીસ અધિકારી દ્વારા પૂછપરછ માટે પોતાને ઉપલબ્ધ કરાવશે; (૨) એવી શરત કે તે વ્યક્તિ, પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે, કેસની હકીકતોથી પરિચિત કોઈપણ વ્યક્તિને કોઈ પ્રલોભન, ધમકી અથવા વચન નહીં આપે, જેથી તેને અદાલત અથવા કોઈપણ પોલીસ અધિકારી સમક્ષ આવી હકીકતો જાહેર કરવાથી રોકવામાં આવે; (૩) એવી શરત કે વ્યક્તિ અદાલતની અગાઉની પરવાનગી વિના ભારત છોડશે નહીં; (૪) કલમ ૪૩૭ની પેટા-કલમ (૩) હેઠળ લાદવામાં આવી શકે તેવી અન્ય શરત, જાણે કે તે કલમ હેઠળ જામીન આપવામાં આવ્યા હોય.(૩) જો પછી આવી વ્યક્તિની આવા આરોપ પર પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી દ્વારા વોરંટ વિના ધરપકડ કરવામાં આવે અને ધરપકડના સમયે

અથવા જમીન આપવા માટે આવા અધિકારીની કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે કોઈપણ સમયે તૈયાર કરવામાં આવે, તો તેને જમીન પર મુક્ત કરવામાં આવશે; અને જો આવા ગુનાની નોંધ લેતા મેજિસ્ટ્રેટ નક્કી કરે કે તે વ્યક્તિ સામે પ્રથમ વખત વોરંટ બહાર પાડવું જોઈએ, તો તે પેટા-કલમ (૧) હેઠળ અદાલતના નિર્દેશને અનુરૂપ જમીનપાત્ર વોરંટ બહાર પાડશે.

XXX

XXX

XXX

૪૮૨. ઉચ્ચ ન્યાયાલયની અંતર્ગત સત્તાઓનું રક્ષણ. આ સંહિતામાંની કોઈ પણ બાબત આ સંહિતા હેઠળ કોઈ પણ આદેશને અમલમાં મૂકવા માટે અથવા કોઈ પણ અદાલતની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને રોકવા માટે અથવા અન્યથા ન્યાયના હેતુઓને સુરક્ષિત કરવા માટે જરૂરી હોય તેવા આદેશો આપવા માટે ઉચ્ચ અદાલતની અંતર્ગત સત્તાઓને મર્યાદિત અથવા અસર કરતી હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં.”

૮.૧ 'બાલચંદ જૈન વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય' (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલત સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા ભારતીય સંરક્ષણ અને આંતરિક સુરક્ષા નિયમો, ૧૯૭૧ના નિયમ ૧૮૪ હેઠળ

અટકાયતના કિસ્સામાં મુકિતના પ્રશ્ન પર વિચારણા કરી રહી હતી.સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ જે પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો તે એ હતો કે શું ઉપરોક્ત ઉદ્દેખિત નિયમ હેઠળ આવતા ગુનાના કિસ્સામાં સેશન્સ કોર્ટ અથવા હાઈકોર્ટ દ્વારા સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ આગોતરા જામીનનો આદેશ સક્ષમ રીતે આપી શકાય છે.

સર્વોચ્ચ અદાલતે સંહિતાની કલમ ૪૩૮ની વાસ્તવિક વિભાવના અને તે સંજોગો કે જેના હેઠળ તે કલમ ૧૯૭૩ની નવી સંહિતામાં ઉમેરવામાં આવી હતી તેની તપાસ કરી હતી.નવી સંહિતા પહેલાં, આગોતરા જામીન માટેની કોઈ જોગવાઈ નહોતી અને જુદા જુદા મંતવ્યો હતા અને ન્યાયિક અભિપ્રાય એવું જણાય છે કે અદાલતોને આગોતરા જામીનનો આદેશ પસાર કરવાની સત્તા છે.જ્યારે સંસદ દ્વારા સંહિતાની કલમ ૪૩૮ લાગુ કરવામાં આવી હતી, ત્યારે ઉદ્દેશ્ય અને કારણોનું નિવેદન ભારતના રાજપત્રમાં અસાધારણ, ભાગ-II, કલમ ૨, તારીખે પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું હતું:૧૦/૧૨/૧૯૭૦, જે આ રીતે વંચાય છે:

"૨. પ્રથમ કાયદા પંચે ૧૯૫૮ માં નાગરિક અને ફોજદારી બંને ન્યાયિક વહીવટના સુધારા પર તેનો અહેવાલ (ચૌદમો અહેવાલ) રજૂ કર્યો હતો; તે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની

જોગવાઈઓની વિગતવાર તપાસ સાથે સંબંધિત ન હતો, પરંતુ તેણે ફોજદારી કાર્યવાહીના કાયદાના સંદર્ભમાં કેટલીક ભલામણો કરી હતી, જેમાંથી કેટલાકમાં સંહિતામાં સુધારા જરૂરી હતા.આ ઉપરાંત, સંહિતાની કલમ ૪૩૮ મુજબના ઉદ્દેશો અને કારણો (જે બિલમાં કલમ ૪૪૭ હતી) નીચે મુજબની રીતે છે:

"આયોગની ભલામણ મુજબ, એક નવી જોગવાઈ કરવામાં આવી રહી છે જે ઉચ્ચ અદાલતોને આગોતરા જામીન આપવા માટે સક્ષમ બનાવે છે, એટલે કે, વ્યક્તિ પહેલાં જારી કરાયેલ જામીન પર વ્યક્તિને મુક્ત કરવાનો નિર્દેશ તપાસને અવરોધે તેવી વ્યક્તિની શક્યતાને ટાળવા માટે, વિશેષ જોગવાઈ કરવામાં આવી રહી છે કે આગોતરા જામીન આપતી અદાલત તેને યોગ્ય લાગે તેવી શરતો લાદશે.આ શરતો એવી હોઈ શકે છે કે કોઈ વ્યક્તિ જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે તપાસ અધિકારીને પોતાને ઉપલબ્ધ કરાવશે અને તપાસમાં અવરોધ આવે તેવું કંઈપણ કરશે નહીં.

આ કલમ સ્પષ્ટપણે કાયદા પંચ દ્વારા તેના ૪૧મા અહેવાલમાં કરવામાં આવેલી ભલામણોનો ઉલ્લેખ કરે છે જે નીચે મુજબ છે.

" ૩૯.૯. આગોતરા જામીન મંજૂર કરવાની અદાલતની સત્તા વિશે ન્યાયિક અભિપ્રાયનો વિરોધાભાસ હોવા છતાં, બહુમતીનો મત એ છે કે સંહિતાની હાલની જોગવાઈઓ હેઠળ આવી કોઈ સત્તા નથી. આગોતરા જામીન આપવાની જરૂરિયાત મુખ્યત્વે એટલા માટે ઊભી થાય છે કારણ કે કેટલીકવાર પ્રભાવશાળી વ્યક્તિઓ તેમના હરીફોને બદનામ કરવાના હેતુથી અથવા અન્ય હેતુઓ માટે તેમને કેટલાક દિવસો માટે જેલમાં ધકેલીને ખોટા કેસોમાં ફસાવવાનો પ્રયાસ કરે છે. તાજેતરના સમયમાં, રાજકીય દુશ્મનાવટના વધારા સાથે, આ વલણ સતત વધવાના સંકેતો દર્શાવે છે. ખોટા સિવાય. એવા કિસ્સાઓમાં કે જ્યાં ગુનાનો આરોપી વ્યક્તિ ફરાર થવાની સંભાવના નથી, અથવા જામીન પર હોય ત્યારે તેની સ્વતંત્રતાનો દુરુપયોગ કરે તેવી ધારણા માટે વાજબી આધારો હોય, ત્યાં તેને પહેલા કસ્ટડીમાં મોકલવાની, કેટલાક દિવસો સુધી જેલમાં રહેવાની અને પછી જામીન માટે અરજી કરવાની જરૂર હોવાનું કોઈ વાજબી કારણ નથી લાગતું.

૮.૨ સંહિતાની કલમ ૪૩૭ (૧) દ્વારા સમાવિષ્ટ અને લાદવામાં આવેલી શરતો સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ ગર્ભિત રીતે સમાયેલી છે કે કેમ તે

અંગે અભિપ્રાય વ્યક્ત કરતી વખતે, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ સમર્થન આપ્યું હતું:

“૧૭. આપણે પહેલેથી જ કહ્યું છે કે સંહિતાની કલમ-૪૩૮માં એવી શરતો નથી કે જેના પર આગોતરા જામીન માટેનો આદેશ પસાર થઈ શકે. કલમ ૪૩૮ તરત જ કલમ.૪૩૭ને અનુસરે છે જે બિન-જામીનપાત્ર ગુનાઓના સંદર્ભમાં જામીન માટેની મુખ્ય જોગવાઈ છે તે સ્પષ્ટ છે કે કલમ.૪૩૭(૧) દ્વારા લાદવામાં આવેલી શરતો તે પરોક્ષ રીતે કલમ.૪૩૮ માં સમાવિષ્ટ છે. નહિતર પરિણામ એ આવશે કે જે વ્યક્તિ પર હત્યાનો આરોપ છે તે કલમ-૪૩૮ હેઠળ તે મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજાને પાત્ર ગુનામાં દોષિત નથી એવું માનવા માટે વાજબી આધારો છે તે સાબિત કરવાની જરૂર વગર આગોતરા જામીન માટેનો આદેશ મેળવીને ભાગી શકે છે. સંહિતાની કલમ-૪૩૭ પસાર કરીને આવી ક્રિયા કલમ-૪૩૭ની જોગવાઈઓને નિરર્થક સાબિત કરશે અને કલમ-૪૩૮ ની જોગવાઈઓ બિન-જામીનપાત્ર ગુનાઓના આરોપી વ્યક્તિઓ અદાલતનો સંપર્ક કરીને સરળ જામીન મેળવવા માટે મફત લાઈસન્સ આપશે. અમારું માનવું છે કે, આ ક્યારેય વિધાનસભાનો ઈશદો ન હોઈ શકે. કલમ ૪૩૮માં આગોતરા

જામીન માટેનો આદેશ પસાર કરવા માટે માર્ગદર્શિત અથવા બિન-અધિકૃત સત્તાઓ નથી, પરંતુ આવા આદેશ અપવાદરૂપ પ્રકારનો હોવાથી તે ત્યારે જ પસાર થઈ શકે છે જ્યારે કલમ ૪૩૮માં ઉલ્લેખિત શરતો સિવાય. ૪૩૭, આદેશ પસાર કરવા માટે એક વિશેષ કેસ બનાવવામાં આવ્યો છે. "આ કલમ હેઠળના નિર્દેશ માટે" અને "કોર્ટ, જો તે યોગ્ય લાગે, તો નિર્દેશ કરી શકે છે" શબ્દો સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે કોર્ટને કલમ-૪૩૭ માં ઉલ્લેખિત સહિત મોટી સંખ્યામાં વિચારણાઓ દ્વારા માર્ગદર્શન આપવું પડશે. જ્યારે કોર્ટ દ્વારા નિયમ. ૧૮૪ ધ્યાનમાં લેવામાં ગુનાઓ સાથે વ્યવહાર કરી રહી હોય. તે અનુસાર, તે સ્પષ્ટ છે કે જો કે ગુનાઓ મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજાને પાત્ર નથી, જેથી નિયમ-૧૮૪ની શરતોની જોગવાઈઓને આકર્ષિત કરી શકાય. આદેશ આપતા પહેલા નિયમોનું પાલન કરવું પડશે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, "આ કલમ હેઠળના નિર્દેશ માટે" અને "કોર્ટ, જો તે યોગ્ય લાગે, તો નિર્દેશ કરી શકે છે" શબ્દોમાં 'નિયમ. ૧૮૪ની કલમો (એ) અને (બી) માં ઉલ્લેખિત શરતોના રૂપમાં કોર્ટને વૈધાનિક આદેશનો સમાવેશ થાય છે. એટલે કે., (૧) કે ફરિયાદી પક્ષને આગોતરા જામીન માટેની અરજીનો વિરોધ કરવાની તક આપવામાં આવશે; અને (૨) અદાલતને સંતોષ થવો જોઈએ કે આરોપી નિયમોના

ઉલ્લંઘન માટે દોષિત નથી એમ માનવા માટે વાજબી આધારો છે. આ અંગે તારણ આપતી વખતે કોર્ટે ધ્યાનમાં લેવું પડશે કે નિયમોની જોગવાઈઓ હેઠળ એકવાર ઉલ્લંઘનનો આરોપ મૂકવામાં આવે તો તે સાબિત કરવાની જવાબદારી આરોપી પર છે કે આવું કોઈ ઉલ્લંઘન થયું નથી. જો આપણે આ રીતે બે જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરીએ, તો ખરેખર સંહિતાની કલમ.૪૩૮ અને નિયમ.૧૮૪ વચ્ચે કોઈ વિસંગતતા રહેશે નહીં. બંને જોગવાઈઓ એકબીજા સાથે સંઘર્ષ કર્યા વિના સહ-અસ્તિત્વ ધરાવી શકે છે. વધુમાં, નિયમ. ૧૮૪ આરોપી વ્યક્તિને કસ્ટડીમાં લેવામાં આવે તે ક્ષણે અને કલમ.૪૩૮ હેઠળ પસાર કરાયેલા આદેશ તરીકે લાગુ થશે. જ્યાં સુધી વ્યક્તિને કસ્ટડીમાં લેવામાં ન આવે ત્યાં સુધી સંહિતાની જોગવાઈ અસરકારક ન હોઈ શકે. તેથી તે સ્પષ્ટ છે કે નિયમ.૧૮૪માં ઉલ્લેખિત શરતો કલમ (એ) અને (બી) આરોપીની કસ્ટડીમાં લેવામાં આવે તે ક્ષણે લાગુ કરવાનું શરૂ કરે છે, અને જો સંહિતાની કલમ-૪૩૮ હેઠળ કોઈ આદેશ તેની તરફેણમાં પસાર કરવામાં આવ્યો હોય તો, તેને તરત જ મુક્ત કરવામાં આવશે.”

[ભાર મૂકવામાં આવ્યો]

૮.૩ આમ, સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે તેઓ આગોતરા જમીનનો આદેશ પસાર કરવા માટે સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ કોઈ માર્ગદર્શિત અથવા બિન-અધિકૃત સત્તાઓ નથી, પરંતુ, એક અપવાદરૂપ પ્રકારનો આદેશ હોવાથી, જ્યારે કોઈ વિશેષ કેસ બનાવવામાં આવે ત્યારે તે પસાર કરી શકાય છે, જેમાં આવા આદેશ પસાર કરવા માટે સંહિતા કલમ ૪૩૭ હેઠળ ઉલ્લેખિત શરતો અને વિચારણાઓ ઉપરાંત મોટી સંખ્યામાં વિચારણાઓ સામેલ હશે.

૮.૪ 'શ્રી ગુરુબજ્જા સિંઘ સિબિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય' (ઉપર મુજબ) ના કિસ્સામાં બંધારણીય ખંડપીઠે સંહિતાની કલમ ૪૩૭ (૧) હેઠળ સમાવિષ્ટ પ્રતિબંધોની તપાસ કરી હતી, જેમાં પ્રશ્ન કરવામાં આવ્યો હતો કે શું તે સંહિતાની કલમ ૪૩૮ પર લાગુ કરી શકાય છે?

“૧૮. ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા ઘડવામાં આવેલી છઠ્ઠી દરખાસ્ત અનુસાર, કલમ ૪૩૮ હેઠળની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજાને પાત્ર ગુનાઓના સંદર્ભમાં કરી શકાતો નથી, સિવાય કે, આગોતરા જમીન આપવાના તબક્કે અદાલતને સંતોષ થાય કે આવા આરોપ ખોટા અથવા પાયાવિહોણા લાગે.હવે. કલમ ૪૩૮ ઉચ્ચ અદાલત અને સત્ર

અદાલતને આગોતરા જામીન આપવાની સત્તા પ્રદાન કરે છે જો અરજદાર પાસે એવું માનવાનું કારણ હોય કે તેની "બિનજામીનપાત્ર ગુનો" કરવાના આરોપમાં ધરપકડ થઈ શકે છે.સંહિતાની કલમ ૪૩૭ (૧) હેઠળ જામીન આપી શકાય તેવી શરતોને આ જોગવાઈમાં વાંચવા માટે અમને કોઈ વોરંટ દેખાતું નથી.તે કલમ, બિનજામીનપાત્ર ગુનાઓના કેસોમાં જામીન આપવાની સત્તા આપતી વખતે, અપવાદ તરીકે જોગવાઈ કરે છે કે બિનજામીનપાત્ર ગુના માટે આરોપી અથવા શંકાસ્પદ વ્યક્તિને "આમ મુક્ત કરવામાં આવશે નહીં" જો તે માનવા માટે વાજબી આધારો હોય કે તે મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજાને પાત્ર ગુના માટે દોષિત છે.જો એવો ઈશદો હોત કે કલમ ૪૩૭ (૧) માં સમાવિષ્ટ અપવાદ કલમ ૪૩૮ (૧) ની રાહતની મંજૂરીને નિયંત્રિત કરે, તો પછીની કલમમાં સમાન જોગવાઈ દાખલ કરવા સિવાય વિધાનસભા માટે કંઈ સરળ ન હોત.અમે પહેલેથી જ આ બે વિભાગો વચ્ચેના મૂળભૂત તફાવત તરફ ધ્યાન દોર્યું છે.કલમ ૪૩૭ ત્યારે જ લાગુ પડે છે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિની ધરપકડ કરવામાં આવે અથવા વોરંટ વિના અટકાયત કરવામાં આવે અથવા અદાલતમાં રજૂ કરવામાં આવે અથવા તેને અદાલતમાં લાવવામાં આવે.કલમ ૪૩૮ ધરપકડ કરવામાં આવે તે પહેલાં લાગુ પડે છે અને

હકીકતમાં, તેની અરજીની પૂર્વ-શરતોમાંની એક એ છે કે જે વ્યક્તિ તેના હેઠળ રાહત માટે અરજી કરે છે તે બતાવવા માટે સક્ષમ હોવી જોઈએ કે તેની પાસે એવું માનવાનું કારણ છે કે "તેની ધરપકડ થઈ શકે છે", જેનો સ્પષ્ટ અર્થ છે કે તેની હજુ સુધી ધરપકડ કરવામાં આવી નથી. જામીનની મંજૂરી અથવા અસ્વીકાર સાથે આ તફાવત જે સાંઠગાંઠ ધરાવે છે તે એ છે કે કલમ ૪૩૭ હેઠળ આવતા કેસોમાં, કેટલાક નક્કર ડેટા છે જેના આધારે તે બતાવવું શક્ય છે કે અરજદાર મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજાને પાત્ર ગુનામાં દોષિત હોવાનું માનવા માટે વાજબી આધારો હોવાનું જણાય છે. કલમ ૪૩૮ હેઠળ આવતા કેસોમાં તે તબક્કો હજી આવવાનો બાકી છે અને તે હેઠળના કેસોની સામાન્યતામાં, એવું માનવા માટે વાજબી આધારો છે કે નહીં તે આગાહી કરવી અકાળ અને ખરેખર મુશ્કેલ હશે. કલમ ૪૩૭ (૧) માં જણાવેલી માન્યતાનો પાયો, જેના કારણે અદાલત અરજદારને જામીન પર મુક્ત કરી શકતી નથી, તે સામાન્ય રીતે, પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં સમાવિષ્ટ આક્ષેપોની વિશ્વસનીયતા છે. કલમ ૪૩૮ હેઠળ આવતા મોટાભાગના કિસ્સાઓમાં, જરૂરી માન્યતા રચવા માટે તે માહિતીનો અભાવ હશે. જો કલમ ૪૩૭ માં ઉલ્લેખિત તમામ શરતોને કલમ ૪૩૮ ની જોગવાઈઓમાં વાંચવી હોય, તો

પ્રત્યારોપણ અંગવિરહેદન વિના કરવું પડશે.એટલે કે, ઉચ્ચ ન્યાયાલયના તર્ક પર, કલમ ૪૩૮ (૧) એ કલમ ધરાવતી હોવાનું વાંચવું પડશે કે અરજદારને "જમીન પર મુક્ત કરવામાં આવશે નહીં" જો તે માનવા માટે વાજબી આધારો દેખાય કે તે મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજાને પાત્ર ગુનામાં દોષિત છે.આ પ્રક્રિયામાં કોઈએ એ બાબતની અવગણના કરવી જોઈએ કે, જ્યારે કલમ ૪૩૮ (૧) હેઠળની સ્થિતિનો ઉપયોગ કરી શકાય છે, જો ઉચ્ચ અદાલત અથવા સત્ર અદાલત "આવું કરવા માટે યોગ્ય માને છે, તો કલમ ૪૩૭ (૧) તે જ વ્યાપક શરતોમાં જમીન આપવાની સત્તા પ્રદાન કરતી નથી.કલમ ૪૩૭ (૧) માં ઉચ્ચ અદાલત અથવા સત્ર અદાલતની સત્તાના સંબંધમાં કલમ ૪૩૮ (૧) માં "જો તે યોગ્ય લાગે તો" અભિવ્યક્તિ સ્પષ્ટ રીતે ગેરહાજર છે.અમે કલમ ૪૩૮ને ફરીથી લખવા માટે કોઈ માન્ય કારણ જોતા નથી, જે ઉચ્ચ અદાલત અને સત્ર અદાલતને આપવામાં આવેલી વિવેકબુદ્ધિનો વ્યાપ અને વ્યાપ વધારવા માટે નહીં, પરંતુ તેને મર્યાદિત કરવાના હેતુ માટે છે.તદનુસાર, અમે હાઈકોર્ટના દષ્ટિકોણને સમર્થન આપવામાં અસમર્થ છીએ કે ગુનાહિત વિશ્વાસઘાત જેવા ગુનાઓના સંદર્ભમાં આગોતરા જમીન માત્ર એટલા માટે આપી શકાતા નથી કે તેના માટે આપવામાં આવેલી

સજા આજીવન કેદ છે.સંજોગો પણ આવા કેસોમાં જામીનની મંજૂરીને વ્યાપક રીતે ન્યાયી ઠેરવી શકે છે, જોકે અલબત્ત, જો આવા ઇનકારને ન્યાયી ઠેરવતી સામગ્રી હોય તો કોર્ટ કોઈપણ કેસમાં આગોતરા જામીનનો ઇનકાર કરવા માટે સ્વતંત્ર છે.”

આમ, અદાલતે એવું માન્યું હતું કે સંહિતાની કલમ ૪૩૮ની જોગવાઈઓમાં સંહિતાની કલમ ૪૩૭ની શરત વાંચીને ઉચ્ચ અદાલત અને સેશન્સ કોર્ટને આપવામાં આવેલી વિવેકબુદ્ધિને મર્યાદિત અથવા મર્યાદિત કરવાના કારણસર સંહિતાની કલમ ૪૩૮ને ફરીથી લખવાનું સર્વોચ્ચ અદાલત માટે કોઈ કારણ કે કોઈ કારણ નથી.

૮.૫ સર્વોચ્ચ અદાલતે 'બાલચંદ જૈન વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય' (ઉપર મુજબ) ના નિર્ણયને પણ નીચેના શબ્દોમાં અલગ પાડ્યો હતો:

“૨૫. અમે બાલચંદ જૈન (એ. આઈ. આર. ૧૯૭૭ એસ. સી. ૩૬૬) માં નિર્ણયને ખૂબ જ આદરપૂર્વક માનીએ છીએ પરંતુ એ યાદ રાખવું જરૂરી છે કે કલમ ૪૩૮ ના અર્થઘટન અંગેનો પ્રશ્ન તે કિસ્સામાં જરાય ઊભો થયો ન હતો. ન્યાયાધીશ ફઝલ અલીએ તેમના ચુકાદાના પેરા ૩માં જણાવ્યું છે કે અદાલત સમક્ષ

વિચારણા માટે જે "એકમાત્ર મુદ્દો" ઊભો થયો હતો તે એ હતો કે શું આગોતરા જામીનને લગતી કલમ ૪૩૮ની જોગવાઈઓ ભારતના સંરક્ષણ અને આંતરિક સુરક્ષા નિયમો, ૧૯૭૧ના આર. ૧૮૪ના આધારે નકારી કાઢવામાં આવી છે અને રદ કરવામાં આવી છે કે કેમ અથવા બંને જોગવાઈઓ કરી શકે છે કે કેમ. સુમેળભર્યા અર્થઘટનના નિયમ પ્રમાણે, સાથે-સાથે અસ્તિત્વ ધરાવે છે. ન્યાયમૂર્તિ ભગવતીએ કલમ ૪૩૮માં રજૂઆત કર્યા પછી પોતાના ચુકાદામાં એમ પણ જણાવ્યું છે કે અપીલમાં અદાલત નિયમ ૧૮૪ સાથે સંબંધિત હતી. કલમ ૪૩૮ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાની પ્રકૃતિ અને કલમ ૪૩૭ માં ઉલ્લેખિત શરતોને કલમ ૪૩૮ માં વાંચવી જોઈએ કે કેમ તે પ્રશ્ન અંગે બાલચંદ જૈનમાં કરવામાં આવેલા અવલોકનોને તેથી નિષ્કર્ષ તરીકે ગણી શકાય નહીં. અમે આદર સાથે સંમત છીએ કે કલમ ૪૩૮ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તા ઉપર દર્શાવેલ અર્થમાં અસાધારણ સ્વરૂપની છે, એટલે કે તે સામાન્ય રીતે કલમ ૪૩૭ અને ૪૩૯ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તા જેવી નથી. અમે એ વાત સાથે પણ સંમત છીએ કે આગોતરા જામીન આપવાની સત્તાનો ઉપયોગ યોગ્ય કાળજી અને સાવધાની સાથે થવો જોઈએ પરંતુ તેનાથી આગળ, બાલચંદ

જૈનમાં કરવામાં આવેલા અવલોકનો સાથે સંપૂર્ણપણે અલગ
સંદર્ભમાં સંપૂર્ણપણે અલગ મુદ્દા પર સહમત થવું શક્ય નથી.”

૮.૬ ‘બાલચંદ જૈન વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય’ (ઉપર મુજબ) ના
કિસ્સામાં, પ્રશ્ન એ હતો કે શું આગોતરા જામીન સંબંધિત સંહિતાની કલમ
૪૩૮ની જોગવાઈઓ ભારતના સંરક્ષણ અને આંતરિક સુરક્ષા નિયમો, ૧૯૭૧ના
નિયમ ૧૮૪ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને નકારી કાઢવામાં આવી
હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે ‘શ્રી ગુરુબખ્શ સિંહ સિબિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ પંજાબ
રાજ્ય’ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં એવું માન્યું હતું કે ‘બાલચંદ જૈન વિરુદ્ધ મધ્ય
પ્રદેશ રાજ્ય’ (ઉપર મુજબ) માં કરવામાં આવેલા અવલોકનો, સંહિતાની કલમ
૪૩૮ હેઠળ આપવામાં આવેલી સત્તાઓ અને કલમ ૪૩૭ માં ઉલ્લેખિત શરતોને
સંહિતાની કલમ ૪૩૮ માં વાંચવી જોઈએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, બંધારણીય
બેન્ચ ‘બાલચંદ જૈન વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય’ (ઉપર મુજબ) માં કરવામાં
આવેલા તારણો અને અવલોકનો સાથે સહમત નહોતી, એમ કહીને કે તેઓ
સંપૂર્ણપણે અલગ સંદર્ભમાં અને વિવિધ મુદ્દાઓ પર આપવામાં આવ્યા છે.

૮.૭ આ જ પ્રશ્ન સુપ્રીમ કોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ ‘સિદ્ધરામ
સતલિંગપ્પા મંત્રી વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય’ (ઉપર મુજબ) માં ઊભો
થયો હતો, જેમાં ‘શ્રી ગુરુબખ્શ સિંહ સિબિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય’

(ઉપર મુજબ) માં બંધારણીય બેન્ચના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરતા, સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળની સત્તાઓ માર્ગદર્શિત અને બિન-માન્યતાપ્રાપ્ત છે કે કેમ અને તમામ મર્યાદાઓને આધિન છે કે કેમ તે ધ્યાનમાં લેવા માટે, તેણે એવું કર્ત્યું ન હતું. સંહિતાની કલમ ૪૩૮ માં કલમ ૪૩૭ (૧) ની કોઈપણ સમર્થન વાંચન મર્યાદાઓ શોધો. સર્વોચ્ચ અદાલતે '**સિદ્ધરામ સતલિંગપ્પા કેન્દ્ર વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય**' (ઉપર મુજબ) ના નિર્ણયમાં બંધારણીય ખંડપીઠે કરેલા સંબંધિત અવલોકનો અને તારણોને પુનરાવર્તિત કર્યા હતા અને હવે પછી તે જ પુનરાવર્તન કરવું યોગ્ય રહેશે:

“૯૩. તે સામાન્ય જ્ઞાનની બાબત છે કે મોટી સંખ્યામાં સુનાવણી હેઠળના કેદીઓ ખૂબ જ નાના ગુનાઓ કરવાના આરોપમાં પણ લાંબા સમયથી જેલમાં છે. આનું કારણ એ છે કે કલમ ૪૩૮, સી. આર. પી. સી. ને તેની સંપૂર્ણ મંજૂરી આપવામાં આવી નથી. સિબિયાના કેસમાં (ઉપરોક્ત) બંધારણીય ખંડપીઠે સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ કર્યો હતો કે કલમ ૪૩૮, સી. આર. પી. સી. અસાધારણ છે કારણ કે તેને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩માં સામેલ કરવામાં આવી હતી અને તે પહેલાં જામીન આપવા માટેની અન્ય જોગવાઈઓ કલમ ૪૩૭ અને ૪૩૮, સી. આર. પી. સી. હતી. તે અર્થમાં અસાધારણ નથી કે તેનો ઉપયોગ માત્ર

અપવાદરૂપ અથવા દુર્લભ કેસોમાં જ થવો જોઈએ. નાની સંખ્યાની કેટલીક અદાલતોએ ભૂલથી અવલોકન કર્યું છે કે કલમ ૪૩૮, સી. આર. પી. સી. માત્ર અપવાદરૂપ અથવા દુર્લભ કેસોમાં જ લાગુ થવી જોઈએ. તે આદેશો સિબિયાના કેસમાં (ઉપરોક્ત) બંધારણીય ખંડપીઠે આપેલા ચુકાદા દ્વારા નિર્ધારિત કાયદાની વિરુદ્ધ છે. રાષ્ટ્રીય પોલીસ આયોગના અહેવાલ અનુસાર, ધરપકડ કરવાની શક્તિનો ઘોર દુરુપયોગ કરવામાં આવે છે અને બંધારણની કલમ ૨૧ હેઠળ સ્થાપિત લોકોની વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાનું સ્પષ્ટપણે ઉલ્લંઘન થાય છે, તો પછી અદાલતોએ તેની ગંભીર નોંધ લેવાની જરૂર છે. જ્યારે દોષિત ઠેરવવાનો દર ૧૦ ટકાથી ઓછો છે, ત્યારે પોલીસે આરોપીની ધરપકડ કરવામાં ધીમી ગતિએ કામ કરવું જોઈએ. જામીન અરજી પર વિચારણા કરતી અદાલતોએ ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંતનું પાલન કરતી વખતે સામાજિક હિત અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા વચ્ચે સારું સંતુલન જાળવવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ કે જ્યાં સુધી સક્ષમ અદાલત દ્વારા આરોપી દોષિત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી તેને નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવે.

૯૪. ફરિયાદીએ અગાઉના પ્રસંગે ખોટી કે તુરછ ફરિયાદ દાખલ કરી છે કે કેમ તે પાસા સહિત આરોપી સામે દાખલ કરવામાં

આવેલી ફરિયાદની સંપૂર્ણ તપાસ કરવાની જરૂર છે.કોર્ટ એ હકીકતની પણ તપાસ કરવી જોઈએ કે આરોપી અને ફરિયાદી વચ્ચે કોઈ પારિવારિક વિવાદ છે કે કેમ અને ફરિયાદીને સ્પષ્ટપણે જણાવવું જોઈએ કે જો ફરિયાદ ખોટી અથવા તુરંત હોવાનું જણાય તો તેની સામે કાયદા અનુસાર કડક કાર્યવાહી કરવામાં આવશે.જો ફરિયાદી અને તપાસ અધિકારી વચ્ચે સાંઠગાંઠ સ્થાપિત થાય તો તપાસ અધિકારી સામે કાયદા અનુસાર કાર્યવાહી કરવામાં આવે.

૯૫. આરોપની ગંભીરતા અને આરોપીની ચોક્કસ ભૂમિકાને યોગ્ય રીતે સમજવી જોઈએ.ધરપકડ કરતા પહેલા, ધરપકડ કરનાર અધિકારીએ કેસ ડાયરીમાં માન્ય કારણો નોંધવા જોઈએ જેના કારણે આરોપીની ધરપકડ થઈ છે.અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં ધરપકડ પછી તરત જ કારણો રેકૉર્ડ કરી શકાય છે, જેથી જામીન અરજી સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, ધરપકડ અધિકારીની ટિપ્પણીઓ અને અવલોકનો પણ અદાલત દ્વારા યોગ્ય રીતે મૂલ્યાંકન કરી શકાય છે.

૯૬. અદાલતોએ કાળજીપૂર્વક અને ઝીણવટપૂર્વક કેસની હકીકતનું મૂલ્યાંકન કરવું અનિવાર્ય છે.વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ

ઉપલબ્ધ સામગ્રી અને ચોક્કસ કેસની હકીકતોના આધારે થવો જોઈએ.એવા કિસ્સાઓમાં કે જ્યાં અદાલતનો વિચાર છે કે આરોપી તપાસમાં જોડાયો છે અને તે તપાસ એજન્સીને સંપૂર્ણ સહકાર આપી રહ્યો છે અને ફરાર થવાની સંભાવના નથી, તે ઘટનામાં કસ્ટોડિયલ પૂછપરછ ટાળવી જોઈએ.

૯૭. ધરપકડ સાથે એક મોટી બદનામી, અવમાનના અને અપમાન જોડાયેલું છે.ધરપકડ માત્ર આરોપી માટે જ નહીં પરંતુ સમગ્ર પરિવાર માટે અને કેટલીકવાર સમગ્ર સમુદાય માટે ઘણા ગંભીર પરિણામો તરફ દોરી જાય છે.મોટાભાગના લોકો દોષિત ઠેરવવાના પૂર્વ તબક્કે અથવા દોષિત ઠેરવ્યા પછીના તબક્કે ધરપકડ વચ્ચે કોઈ તફાવત કરતા નથી.શું કલમ ૪૩૮, સીઆરપીસી હેઠળની સત્તાઓ કલમ ૪૩૭, સીઆરપીસીની મર્યાદાને આધિન છે?

૯૮. વિચારણા માટે જે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે એ છે કે શું કલમ ૪૩૮, સી. આર. પી. સી. હેઠળની સત્તાઓ માર્ગદર્શિત નથી અથવા અમાન્ય છે અથવા કલમ ૪૩૭, સી. આર. પી. સી. ની તમામ મર્યાદાઓને આધિન છે?સિબિયાના કેસમાં (ઉપરોક્ત)

બંધારણીય ખંડપીઠે સ્પષ્ટપણે અવલોકન કર્યું છે કે કલમ ૪૩૮, સી. આર. પી. સી. અને કલમ ૪૩૭, સી. આર. પી. સી. માં ઉદ્દેખિત મર્યાદાઓને વાંચવાનું કોઈ વાજબીપણું નથી. બંધારણીય ખંડપીઠે એવું પણ નિરીક્ષણ કર્યું છે કે ઉચ્ચ અદાલતે એવું નિરીક્ષણ કરવું યોગ્ય નથી કે આરોપીએ આગોતરા જામીન આપવાની સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે "વિશેષ કેસ" બનાવવો જોઈએ. આ વર્ચ્યુઅલ રીતે, કલમ ૪૩૮, સી. આર. પી. સી. દ્વારા આપવામાં આવેલી લાભદાયી શક્તિને મૃત પત્રમાં ઘટાડે છે. કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું કે "અમે સમજી શકતા નથી કે કલમ ૪૩૮ સીઆરપીસીની જોગવાઈઓમાં અસ્થિર અથવા ઉશ્કેરણીજનક કંઈક હોવાની શંકા શા માટે થવી જોઈએ, જેને સૌથી વધુ કાળજી અને સાવચેતી સાથે સંભાળવાની જરૂર છે".

૮૯. સિબિયાના કેસમાં (ઉપરોક્ત) યોગ્ય રીતે અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે ન્યાયિક સત્તાનો સમજદારીપૂર્વક ઉપયોગ અનિવાર્યપણે દુષ્ટ પરિણામોની કાળજી લે છે જે તેના અસંયમી ઉપયોગમાંથી બહાર આવવાની શક્યતા છે. દરેક પ્રકારની ન્યાયિક વિવેકબુદ્ધિ, તે બાબતની પ્રકૃતિ ગમે તે હોય કે જેના સંદર્ભમાં તેનો ઉપયોગ કરવો જરૂરી છે, તેનો યોગ્ય કાળજી અને સાવધાની સાથે

ઉપયોગ કરવો પડશે.હકીકતમાં, જે સંદર્ભમાં વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો જરૂરી છે અને તેના ઉપયોગના વ્યાજબી રીતે અનુમાનિત પરિણામો વિશેની જાગૃતિ એ ન્યાયિક વિવેકબુદ્ધિની વિવેકપૂર્ણ કવાયતની ઓળખ છે.કોઈએ આગોતરા જામીન આપવાની સત્તાને ગેરમાર્ગે દોરવી જોઈએ નહીં.

૧૦૦. આ જ ચુકાદામાં બંધારણીય ખંડપીઠે એવું પણ નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે આગોતરા જામીન માંગતી વ્યક્તિ હજુ પણ નિર્દોષતાની ધારણાનો હકદાર મુક્ત વ્યક્તિ છે.તે તેની સ્વતંત્રતા પરના નિયંત્રણો અને શરતોને સ્વીકારવા તૈયાર છે, જે શરતો અદાલત લાદવા માટે યોગ્ય માની શકે છે, તે ખાતરીને ધ્યાનમાં રાખીને કે જો તેની ધરપકડ કરવામાં આવે તો તેને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવશે.

૧૦૧. કાર્યવાહીનો યોગ્ય માર્ગ એ હોવો જોઈએ કે રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ દાવાઓ અને આરોપોનું મૂલ્યાંકન કર્યા પછી જો અદાલત આગોતરા જામીન આપવા માટે ઈચ્છુક હોય તો વચગાળાના જામીન મંજૂર કરવામાં આવે અને સરકારી વકીલને નોટિસ જારી કરવામાં આવે.સરકારી વકીલને સાંભળ્યા પછી અદાલત કાં તો

જામીન અરજીને નકારી શકે છે અથવા જામીન આપવાના પ્રારંભિક આદેશની પુષ્ટિ કરી શકે છે. અદાલત ચોક્કસપણે જામીન આપવા માટે શરતો લાદવાનો હકદાર રહેશે. જો અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલી સ્વતંત્રતાનો દુરુપયોગ કરવામાં આવે તો સરકારી વકીલ અથવા ફરિયાદી કોઈપણ સમયે જામીનની શરતોને રદ કરવા અથવા તેમાં ફેરફાર કરવા માટે તે જ અદાલતમાં જવા માટે સ્વતંત્ર હશે. અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલ જામીન સામાન્ય રીતે કેસની સુનાવણી સુધી ચાલુ રાખવા જોઈએ.

૧૦૨. મર્યાદિત સમયગાળા માટે આગોતરા જામીન આપવાનો આદેશ અને ત્યારબાદ આરોપીઓને આત્મસમર્પણ કરવાનો અને નિયમિત જામીન પહેલાં અરજી કરવાનો નિર્દેશ આપવો એ કાયદાકીય હેતુ અને સિબિયાના કેસમાં (ઉપરોક્ત) બંધારણીય ખંડપીઠનાં ચુકાદાની વિરુદ્ધ છે.

૧૦૩. તે એક સ્થાયી કાનૂની સ્થિતિ છે કે જે અદાલત જામીન આપે છે તે પણ તેને રદ કરવાની સત્તા ધરાવે છે. જામીન મંજૂર કરવા અથવા રદ કરવાની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ આરોપી,

સરકારી વકીલ અથવા ફરિયાદીના કહેવા પર કોઈપણ સમયે નવી સામગ્રી અથવા સંજોગો શોધવા માટે કરી શકાય છે.

૧૦૪. વિધાનસભાનો ઈશાદો એકદમ સ્પષ્ટ છે કે જમીન આપવાની અથવા નકારવાની સત્તા સંપૂર્ણપણે વિવેકાધીન છે.સિબિયાના કેસમાં (ઉપરોક્ત) બંધારણીય ખંડપીઠે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે અનુદાન અને અસ્વીકાર એ વિવેકાધીન છે અને તે દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર આધારિત હોવું જોઈએ.ઉપરોક્ત કેસમાં બંધારણીય ખંડપીઠે યોગ્ય રીતે અવલોકન કર્યું છે કે આપણે ઉચ્ચ અદાલત અને સત્ર અદાલતને આ સત્તા સોંપતા વિધાનમંડળના વિવેકને માન આપવું જોઈએ.બંધારણીય ખંડપીઠે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:"તેથી, અમે ઉચ્ચ અદાલત અને સત્ર અદાલતને તેમની વિવેકબુદ્ધિનો સમજદારીપૂર્વક અને સાવચેતીપૂર્વક ઉપયોગ કરીને કલમ ૪૩૮ હેઠળ તેમના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવા માટે છોડી દેવાનું પસંદ કરીએ છીએ, જે તેમની લાંબી તાલીમ અને અનુભવ દ્વારા, તેઓ કરવા માટે આદર્શ રીતે યોગ્ય છે.આ અદાલતો પર નિરપેક્ષપણે અને વર્ષોથી માન્યતા પ્રાપ્ત જમીનની મંજૂરીને સંચાલિત કરતા સિદ્ધાંતો સાથે સુસંગત રીતે કામ કરવા માટે વિશ્વાસ કરીને ન્યાયના હેતુઓ

વધુ સારી રીતે પૂર્ણ થશે, તેના કરતાં તેમને તેમની વિવેકબુદ્ધિથી વંચિત કરીને, જે વિધાનસભાએ તેમને આપી છે, સામાન્ય અરજીના લવચીક નિયમો નિર્ધારિત કરીને.તે રૂઢિગત છે, લગભગ કોનિક છે, કારણ કે કોઈને તે આ આધાર પર લાગે છે કે, આખરે "વિધાનસભામાં, તેના ડહાપણ" એ કોઈ ચોક્કસ અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ કરવો યોગ્ય માન્યું છે.એક પરંપરા ઉપયોગી રીતે વિકસી શકે છે જેમાં ઉચ્ચ અદાલત અને સત્ર અદાલત પર તેમના વિવેકપૂર્ણ અધિકારોનો ઉપયોગ કરવા માટે વિશ્વાસ કરી શકાય છે, ખાસ કરીને જ્યારે વિધાનસભા દ્વારા તેમની વિવેકપૂર્ણ સંભાળ માટે વિવેકબુદ્ધિ સોંપવામાં આવે છે.જો તેઓ ભૂલ કરે છે, તો તેઓ સુધારવા માટે જવાબદાર છે.

૮.૮ આ મુદ્દો બોમ્બે હાઈકોર્ટ સમક્ષ 'શ્રીમન્ત અપ્પાજી પાટીલ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય' (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં પણ સામે આવ્યો હતો, ધરપકડની આશંકામાં અરજદારે આગોતરા જામીન મેળવવા માટે ઔરંગાબાદની સેશન્સ કોર્ટનો સંપર્ક કર્યો હતો, જેને વિદ્વાન ન્યાયાધીશે આ આધાર પર નકારી કાઢીને નિકાલ કર્યો હતો કે તેમને આગોતરા જામીન પર મુક્ત કરવા માટે કોઈ વિશેષ કેસ બનાવવામાં આવ્યો નથી.સંહિતાની કલમ ૪૩૭ની જોગવાઈઓની ચર્ચા

કરતી વખતે બોમ્બે હાઈકોર્ટે ફકરા-પમાં નીચે મુજબ વિસ્તૃત રીતે કલમ ૪૩૭નો વ્યાપ વર્ણવ્યો હતો.

“(પ) કલમ ૪૩૭ કંઈક વધુ વિસ્તૃત છે અને દેખીતી રીતે વિવિધ પ્રકારની પરિસ્થિતિઓની તપાસ કરે છે. આ કલમ બિનજામીનપાત્ર ગુનાઓના કિસ્સામાં જામીન આપવાનો સંદર્ભ આપે છે અને મેજિસ્ટ્રેટ અથવા પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીની સત્તાઓનું વર્ણન કરે છે અને શરતોમાં હાઈકોર્ટ અને સેશન્સ કોર્ટની સત્તાઓને તેના કાર્યક્ષેત્રમાંથી બાકાત રાખે છે. આ કલમ અનુસાર, જ્યારે બિનજામીનપાત્ર ગુના માટે આરોપી અથવા શંકાસ્પદ વ્યક્તિની ધરપકડ કરવામાં આવે છે, ત્યારે અદાલત, જેની સામે તેને લાવવામાં આવે છે, તેને જામીન પર મુક્ત કરી શકે છે, જો કે એક શરત છે કે અદાલત આવા વ્યક્તિને જામીન પર મુક્ત કરશે નહીં જો એવું માનવા માટે વાજબી આધાર હોય કે તે મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજાને પાત્ર ગુનામાં દોષિત છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, મેજિસ્ટ્રેટ પોતે અથવા તે બાબત માટે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી કોઈપણ બિનજામીનપાત્ર ગુનાના આરોપી વ્યક્તિને મુક્ત કરી શકતા નથી, જો આ બિનજામીનપાત્ર ગુનો મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજાને

પાત્ર હોય.પેટા-કલમ (૧) માં બે જોગવાઈઓ છે જેનો આ તબક્કે કોઈ સંદર્ભ આપવામાં આવતો નથી.કલમ ૪૩૭ની પેટા-કલમ (૩) માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ સાત વર્ષ કે તેથી વધુ સુધીની કેદ અથવા ભારતીય દંડ સંહિતાના પ્રકરણ ૬, પ્રકરણ ૧૬ અથવા પ્રકરણ ૧૭ હેઠળ ઉશ્કેરણીજનક, અથવા કાવતરું ઘડવા અથવા આવા કોઈ ગુના કરવાનો પ્રયાસ કરવાના ગુના માટે આરોપી અથવા શંકાસ્પદ હોય, ત્યારે અદાલત દ્વારા ઉપર ઉલ્લેખિત પેટા-કલમ (૧) હેઠળ મુક્ત કરવામાં આવે છે, ત્યારે અદાલતને કેટલીક શરતો લાદવાનો અધિકાર છે.અદાલત દ્વારા લાદવામાં આવેલી શરતો એ સુનિશ્ચિત કરવાના હેતુ માટે જરૂરી હોવી જોઈએ કે આવી વ્યક્તિ બોન્ડની શરતો અનુસાર હાજર રહેશે, કે આવી વ્યક્તિ તેના પર આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે તે જ પ્રકારનો ગુનો નહીં કરે, અથવા અન્યથા ન્યાયના હિતમાં જરૂરી છે.કલમ ૪૩૮ હેઠળ કોર્ટ દ્વારા લાદવામાં આવેલી શરતો ઘણી અને અમર્યાદિત સ્વરૂપની હોઈ શકે છે, જો કે આવી શરતો કલમ ૪૩૭ની પેટા-કલમ (૩) ની કલમો (એ), (બી) અને (સી) માં ઉલ્લેખિત હેતુઓ માટે જરૂરી છે.”

૮.૯ તેણે 'બાલચંદ જૈન વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય' (ઉપર મુજબ) ના નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને એવું માન્યું હતું કે કલમ ૪૩૭માં સમાવિષ્ટ પ્રતિબંધોને સંહિતાની કલમ ૪૩૮માં નીચે મુજબ રાખીને અને અવલોકન કરીને અનિવાર્યપણે વાંચવું જોઈએ:

“[૧૦] આમ મારો મત છે કે કલમ ૪૩૭ માં સમાવિષ્ટ પ્રતિબંધોને વધારાના કારણોસર કલમ ૪૩૮ માં પરોક્ષ રીતે વાંચવું આવશ્યક છે.સામાન્ય રીતે તે તબક્કો જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ જામીન પર મુક્ત થવા માટે અદાલતનો સંપર્ક કરે છે ત્યારે તેની ધરપકડ કરવામાં આવે છે અને અદાલત સમક્ષ લાવવામાં આવે છે.કલમ ૪૩૭ માં આ તબક્કાને સંપૂર્ણપણે સંબોધવામાં આવ્યો છે.કલમ ૪૩૮ દાખલ કરીને વિધાનસભાએ તે તબક્કાને અગાઉથી આગળ વધાર્યો છે પરંતુ જામીન આપવાનો અવકાશ અથવા સત્તાઓ વિસ્તૃત કરી નથી.કાયદાની આ યોજનામાં એવું સ્પષ્ટ છે કે આગોતરા જામીનની શક્તિનો ઉપયોગ એવી રીતે કરી શકાતો નથી કે જેમાં કલમ ૪૩૭ હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા જામીનની શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકાતો ન હતો.બે વિભાગોમાં ઉલ્લેખિત સત્તાવાળાઓ અલગ હોવા છતાં સત્તાનું સ્વરૂપ સમાન છે.તેથી, મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજાને પાત્ર ગંભીર ગુનાના કિસ્સામાં, જો એવું

માનવા માટે વાજબી આધાર હોય કે આવો ગુનો કરવામાં આવ્યો છે, તો કલમ ૪૩૮ હેઠળ પણ આગોતરા જામીન આપી શકાતા નથી.તપાસ ચાલુ રાખવાની મંજૂરી હોવી જોઈએ અને ગંભીર ગુનાના કિસ્સાઓમાં વિધાનસભાનો ઈશાદો છે કે તપાસને પોલીસ અથવા મેજિસ્ટ્રેટની કસ્ટડીમાં આરોપીની હાજરી દ્વારા મદદ કરવી જોઈએ."

૮.૧૦ સમાપન કરતી વખતે, આગળ કહ્યું અને નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"[૧૩] તેથી, તે સમજવું આવશ્યક છે કે કલમ ૪૩૮ હેઠળની સત્તાઓ એ અર્થમાં વ્યાપક છે કે તે વ્યક્તિની ધરપકડ થાય તે પહેલાં તેનો ઉપયોગ કરી શકાય છે; પરંતુ તે અન્ય અર્થમાં સંકુચિત છે., જેમાં કલમમાં ઉલ્લેખિત પ્રતિબંધો ઉપરાંત કલમ ૪૩૭માં સમાવિષ્ટ પ્રતિબંધો પણ સામેલ છે અને વધુમાં કોર્ટને તેમાં ઉલ્લેખિત કેટલીક શરતો લાદવાની સત્તા છે.અપવાદરૂપ કેસોમાં આ સત્તાનો ઉપયોગ નિઃશંકપણે અસાધારણ છે અને તેથી તે ન્યાયતંત્રના ઉચ્ચ હોદ્દાને આપવામાં આવી છે.હાઈ કોર્ટ અને સેશન્સ કોર્ટને પોતે જ આ સત્તા આપવામાં આવી છે તે હકીકત એ

નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જતી નથી કે મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી સત્તાઓ કરતાં આ સત્તાઓ વધુ વ્યાપક છે.તે કલમ ૪૩૮માં સમાવિષ્ટ સત્તા છે જેનો ઉપયોગ ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવે છે, કલમ ૪૩૮ હેઠળ ઉચ્ચ અદાલતની સત્તાઓ દ્વારા નહીં.મારા મતે ઉપરોક્ત ચર્ચાઓમાંથી નીચેની દરખાસ્તો બહાર આવે છે:

(૧) કલમ ૪૩૭ (૧) માં સમાવિષ્ટ પ્રતિબંધોને કલમ ૪૩૮ માં ઉદ્દેખિત સત્તાઓમાં ગર્ભિતપણે વાંચવું આવશ્યક છે.આનો અર્થ એ છે કે જે વ્યક્તિ વાજબી શંકાસ્પદ છે અથવા તેણે મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજા પામતો ગુનો કર્યો હોવાનું માનવામાં આવે છે તેને કલમ ૪૩૮ હેઠળ આગોતરા જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવશે નહીં.

(૨) કલમ ૪૩૮ હેઠળની સત્તાઓ અસાધારણ છે અને તેનો ઉપયોગ અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં થવો જોઈએ.બાલાચંદ જૈનના કેસમાં જે. ભગવતીના ચુકાદામાં કેટલાક અપવાદરૂપ કેસોનો ઉદ્દેખ કરવામાં આવ્યો છે.જો કે, તે સૂચિને તમામ અપવાદરૂપ

કેસોની સંપૂર્ણ તરીકે ગણવી જોઈએ નહીં કે જેના હેઠળ કલમ ૪૩૮ હેઠળ શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકાય.

(૩) કલમ ૪૩૮ હેઠળ કોર્ટ તેની સમક્ષની સામગ્રી પર તપાસ કરવા માટે સ્વતંત્ર છે કે શું એવું માનવા માટે વાજબી આધારો છે કે અરજદારોએ એવો ગુનો કર્યો છે કે જેના માટે તેને કલમ ૪૩૭ (૧) હેઠળ જામીન પર મુક્ત ન કરવો જોઈએ.

(૪) સત્તાઓની પ્રકૃતિ અને બાલચંદ જૈનના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદામાં સમાવિષ્ટ અવલોકનો પરથી એ પણ સ્પષ્ટ છે કે કલમ ૪૩૮ હેઠળ આગોતરા જામીન રાજ્યને સાંભળ્યા વિના આપી શકાતા નથી. શ્રેષ્ઠ રીતે, કોઈ ચોક્કસ કેસની હકીકતો પર વચગાળાના જામીન માટેનો આદેશ આપી શકાય છે.”

૮.૧૧ 'બાલચંદ જૈન વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય'(ઉપર મુજબ)ના નિર્ણય પર ભારે નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી છે અને વિનંતી કરી હતી કે, ઉપરોક્ત નિર્ણય 'શ્રી ગુરુબખ્શ સિંઘ સિબિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય' (ઉપર મુજબ) અને 'સિદ્ધરામ સતલિંગપ્પા મહેત્રે વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય રાજ્ય'

(ઉપર મુજબ) માં અનુગામી બંને નિર્ણયોમાં સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો હોવાથી, બોમ્બે હાઈકોર્ટનો દ્રષ્ટિકોણ આ કેસમાં લાગુ કરવો પડશે.

૮.૧૨ 'અરૂણા ચઢા વિ. દિલ્હીના રાષ્ટ્રીય રાજધાની ક્ષેત્ર'(ઉપર મુજબ), દિલ્હી હાઈકોર્ટ સંહિતાની કલમ ૪૩૯ હેઠળ નિયમિત જામીન માટેના કેસની વિચારણા કરી રહી હતી.આ નિર્ણય કેસની હકીકતો પર વધુ છે અને તેથી, વિગતવાર તપાસને પાત્ર નથી.

૮.૧૩ 'પવનબાલા તે પ્રેમચંદનાં પત્ની વિ. હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય' (ઉપર મુજબ) અને 'શ્રિમતી રાજેશ્વરી શેટ્ટી વિ. કર્ણાટક રાજ્ય' પણ યોગ્યતા પર આધારિત છે, તેની વિગતવાર તપાસની જરૂર રહેશે નહીં.

૮.૧૪ 'સંદીપ કુમાર બાફ્ના વિ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર' (ઉપર મુજબ), સંહિતાની કલમ ૪૩૭ની માર્મિક વિગતોની ચર્ચા કરવામાં આવી હતી, જેમાં ફરિયાદી પક્ષની રજૂઆત હતી કે સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ માત્ર પ્રતિબંધિત જ નહીં પરંતુ ૨૪ કલાકની અંદર તેમની કસ્ટોડિયલ પૂછપરછની સત્તાઓને પણ ઘટાડશે. કોર્ટે અવલોકન કર્યું કે:

“૮. કલમ ૪૩૭, સી. આર. પી. સી. ની કેટલીક મર્મસ્પર્ષી વિગતો સ્પષ્ટ થઈ શકે છે. પ્રથમ, જ્યારે જૂની સંહિતાની કલમ ૪૯૭ (૧) આરોપીને “અદાલત સમક્ષ લાવવામાં આવે છે” એવો સંકેત આપે છે, ત્યારે હાલની જોગવાઈ કોઈ પણ બિન-જામીનપાત્ર ગુનાના સંબંધમાં આરોપીને “હાઈકોર્ટ અથવા કોર્ટ ઓફ સેશન્સ સિવાયની અદાલત સમક્ષ લાવવામાં આવે છે”. ગુરચરણ સિંહ વિરુદ્ધ રાજ્ય (૧૯૭૮) ૧ એસ. સી. સી. ૧૧૮ માં અવલોકન મુજબ: (એ. આઈ. આર. ૧૯૭૮ એસ. સી. ૧૭૯), સી. આર. પી. સી. માં સત્ર અદાલત અથવા ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ આરોપીની રજૂઆત સાથે સંબંધિત કોઈ જોગવાઈ નથી. પરંતુ એ પણ તાત્કાલિક નોંધવું આવશ્યક છે કે કોઈ પણ જોગવાઈ આમાંથી કોઈ પણ અદાલત સમક્ષ આરોપીની રજૂઆતને સ્પષ્ટપણે પ્રતિબંધિત કરતી નથી. વિધાનસભા બાકાત અથવા વિશિષ્ટ પરિભાષાનો ઉપયોગ કરીને સરળતાથી સ્પષ્ટ કરી શકતી હતી કે સત્ર અને ઉચ્ચ ન્યાયાલયની ઉચ્ચ અદાલતો આ અધિકારક્ષેત્રથી વંચિત છે અથવા જો તેઓ જૂની સંહિતા હેઠળ એટલા સશક્ત હતા તો હવે તેનો અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હતો. આપણી સમજણ ગુરચરણ સિંહ સાથે સુસંગત છે, જેમ કે બળપૂર્વક તે હોવું જ જોઈએ. સી. આર. પી. સી. ની યોજના

સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરે છે કે મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજાને પાત્ર બિનજામીનપાત્ર ગુના માટે આરોપી વ્યક્તિને જામીન આપવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે આવી અદાલતને તે સ્પષ્ટ થાય કે તે અવિશ્વસનીય છે અથવા વાજબી શંકાના ક્ષેત્રની બહાર છે કે આરોપી દોષિત છે. આ હોદ્દા પર મુકાયેલા મેજિસ્ટ્રેટની તપાસ હરિયાણા રાજ્ય વિરુદ્ધ ભજનલાલ, ૧૯૯૨ (પૂરક) ૧ એસ. સી. સી. ૩૩૫ માં જે કલ્પના કરવામાં આવી છે તે સમાન હશે: (એ. આઈ. આર. ૧૯૯૨ એસ. સી. ૬૦૪:૧૯૯૨ એ. આઈ. આર. એસ. સી. ૬૦૮. ૨૩૭), એટલે કે, આરોપીની કથિત સંડોવણી, તે સમયે પ્રસ્તુત અથવા પ્રવર્તમાન તથ્યાત્મક મેટ્રિક્સ પર, તેની નિર્દોષતાના જબરજસ્ત, નિર્વિવાદ અને સ્પષ્ટ નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જવી જોઈએ. સી. આર. પી. સી. મેજિસ્ટ્રેટની સત્તાઓને ગંભીર રીતે ઘટાડે છે, જ્યારે સત્ર અદાલત અને ઉચ્ચ અદાલતને અછૂત અને નિરંકુશ રાખે છે. આપણને એવું લાગે છે કે આ એકમાત્ર તાર્કિક નિષ્કર્ષ છે જે સી. આર. પી. સી. ની કલમ ૪૩૭ અને ૪૩૮ની સંયુક્ત વિચારણા પર આવી શકે છે, દેખીતી રીતે, જ્યાં સુધી કોર્ટ ઓફ સેશન અને હાઈકોર્ટની સત્તાઓ અને મર્યાદાઓની વાત છે ત્યાં સુધી ચિત્રને પૂર્ણ કરવા માટે, કલમ ૪૩૮ પર કાળજીપૂર્વક વિચાર કરવો પડશે. અને જ્યારે આ કરવામાં આવશે,

ત્યારે તે તરત જ સ્પષ્ટ થઈ જશે કે જો આરોપી કસ્ટડીમાં ન હોય તો તેને રાહત આપવા સામે સી. આર. પી. સી. એ પ્રતિબંધ મૂક્યો છે.અમને એવું લાગે છે કે કોઈ પણ સતત ઢિંધા અથવા શંકા આ કલમની જોગવાઈ દ્વારા દૂર કરવામાં આવે છે, જે ફક્ત સરકારી વકીલને નોટિસ પર મૂકવાનો આદેશ આપે છે.અમને સી. આર. પી. સી. અથવા અન્યત્ર કોઈ જોગવાઈ મળી નથી, ન તો અમારા હાથમાં કોઈ જોગવાઈ લાવવામાં આવી છે, જે જામીન માટેની અરજીઓ પર વિચાર કરવા અને નિર્ણય લેવાની કોઈ પણ ઉચ્ચ અદાલતની સત્તાને ઘટાડે છે.વધુમાં, તે અસંગત છે કે મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજાને પાત્ર કોઈ પણ બિનજામીનપાત્ર ગુનાના આરોપી અથવા શંકાસ્પદ વ્યક્તિના વોરંટ વિના અટકાયત અથવા ધરપકડની સ્થિતિમાં મેજિસ્ટ્રેટને જામીન આપવા માટે વર્ચ્યુઅલ રીતે અસમર્થ હોવા છતાં, કોઈ પણ અદાલત તેને રાહત આપવા માટે સક્ષમ નથી.ભૌતિકશાસ્ત્રના વિજ્ઞાનની જેમ, કાયદો પણ શૂન્યાવકાશના અસ્તિત્વને ધિક્કારે છે, જેમ કે સામાન્ય કાયદાના સિદ્ધાંત દ્વારા પર્યાપ્ત રીતે ઉમેરવામાં આવે છે, એટલે કે 'જ્યાં અધિકાર છે ત્યાં ઉપાય છે'.આપણા બંધારણની કલમ ૨૧ દ્વારા અંકિત વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાનો સાર્વત્રિક અધિકાર, જે માત્ર ભારતના નાગરિક માટે જ નહીં પરંતુ દરેક વ્યક્તિ માટે અસ્તિત્વ

માટે મૂળભૂત છે, તેને માત્ર અનુમાનિત સ્તરે તુરછ ગણી શકાય
 નહીં.આપણે એ હકીકતને પણ પરિપ્રેક્ષ્યમાં રાખવી જોઈએ કે
 સંસદે કલમ ૪૩૭ થી ૪૩૯ નો સમાવેશ કરતી આ મહામારીમાં
 સુધારા કર્યા છે, અને તેથી, કાયદાના અર્થઘટનના સુસ્થાપિત
 સિદ્ધાંતો પર આગાહી કરે છે કે જે તેમના વાંચનથી સ્પષ્ટ રીતે
 સ્પષ્ટ નથી, તે ક્યારેય કાયદામાં સામેલ કરવાનો ઇરાદો
 નહોતો.આ જોગવાઈઓની કેટલીક મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ એ છે કે
 જ્યારે કલમ ૪૩૭ એવી વિચારણા કરે છે કે કોઈ વ્યક્તિ પર
 બિનજામીનપાત્ર ગુનાનો આરોપ અથવા શંકા હોવી જોઈએ અને
 પરિણામે વોરંટ વિના ધરપકડ અથવા અટકાયત કરવી જોઈએ,
 ત્યારે કલમ ૪૩૯ સત્ર અદાલત અથવા ઉચ્ચ અદાલતને જામીન
 આપવાની સત્તા આપે છે જો આવી વ્યક્તિ કસ્ટડીમાં હોય.ભાષાનો
 તફાવત બે જોગવાઈઓમાં ઉત્કૃષ્ટ તફાવત દર્શાવે છે, અને તેથી,
 'કસ્ટડી' શબ્દને ધરપકડ અથવા અટકાયત તરીકે સમાન અથવા
 નજીકથી સમાન અર્થ અને સામગ્રી આપવાનું કોઈ વાજબીપણું
 નથી.વધુમાં, જ્યારે કલમ ૪૩૭ મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની
 સજાને પાત્ર બિન-જામીનપાત્ર ગુનાઓના સંદર્ભમાં જામીન
 આપવાની મેજિસ્ટ્રેટની સત્તાને અલગથી ઘટાડે છે, ત્યારે બે ઉચ્ચ
 અદાલતો પાસે સરકારી વકીલને જામીન અરજીની નોટિસ

આપવાની માત્ર પ્રક્રિયાગત જરૂરિયાત છે, જે જરૂરિયાતો પણ જો સંજોગો માંગ કરે તો અવગણી શકાય તેવી છે. એક તરફ મેજિસ્ટ્રેટ અને બે ઉચ્ચ અદાલતોની સત્તાઓનું નિયમન કરતી સરકારો નિશ્ચિતપણે અને ઇરાદાપૂર્વક સમાન નથી, પરંતુ મહત્વપૂર્ણ અને અત્યંત અલગ છે. ખરેખર, સી. આર. પી. સી. દ્વારા સર્જાયેલા સંભવિત વિરામને કારણે 'કોર્ટ ઓફ સેશન્સને કેસ સોંપવાની' ગૂંચવણ એ એકમાત્ર સહભાગીતા છે જેના પર વિચાર કરી શકાય છે.

કસ્ટડીનો અર્થ:

૯. કમનસીબે, 'કસ્ટડી', 'અટકાયત' અથવા 'ધરપકડ' શબ્દોને સી. આર. પી. સી. માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા નથી, અને આપણે સામાન્ય અને કાનૂની ભાષામાં તેમની રૂપરેખાને સમજવા માટે થોડા શબ્દકોશોનો આશરો લેવો જોઈએ. ઓક્સફર્ડ ડિક્શનરી (ઓનલાઈન) કસ્ટડીને કેદ, અટકાયત, કેદ, કેદ, નજરકેદ, કેદ; રિમાન્ડ, દબાણ અને ઘૈર્ય તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. કેમ્બ્રિજ ડિક્શનરી (ઓનલાઈન) 'કસ્ટડી' ને જેલમાં રાખવાની સ્થિતિ તરીકે સમજાવે છે, ખાસ કરીને જ્યારે સુનાવણી માટે કોર્ટમાં

જવાની રાહ જોવામાં આવે છે.લૉંગમેન ડિક્શનરી (ઓનલાઈન) 'કસ્ટડી' ની વ્યાખ્યા 'જ્યારે કોઈને કોર્ટમાં ન જાય ત્યાં સુધી જેલમાં રાખવામાં આવે છે, કારણ કે પોલીસને લાગે છે કે તેણે ગુનો કર્યો છે'.ચેમ્બર્સ ડિક્શનરી (ઓનલાઈન) સ્પષ્ટ કરે છે કે કસ્ટડી એ 'પોલીસ દ્વારા રાખવામાં આવવાની શરત છે; ધરપકડ અથવા કેદ; કોઈને ધરપકડ કરવા માટે કસ્ટડીમાં લેવા'.ચેમ્બર્સ થિસોરસ અનેક સમાનાર્થી શબ્દો પૂરા પાડે છે, જેમ કે અટકાયત, કેદ, કેદ, કેદ, ધરપકડ, ઔપચારિક કેદ. કોલિન્સ કોમિલ્ડ ઇંગ્લિશ ડિક્શનરી ફોર એડવાન્સ લર્નર્સ જણાવે છે કે જે વ્યક્તિ કસ્ટડીમાં છે અથવા કસ્ટડીમાં લેવામાં આવી છે અથવા તેની ધરપકડ કરવામાં આવી છે અને જ્યાં સુધી તેનો કોર્ટમાં કેસ ન ચાલે ત્યાં સુધી તેને જેલમાં રાખવામાં આવે છે અથવા જો કોઈને કોઈ ચોક્કસ પ્રકારની કસ્ટડીમાં રાખવામાં આવે છે, તો તેને જેલ જેવી જ જગ્યાએ રાખવામાં આવે છે.શોર્ટર ઓક્સફર્ડ ઇંગ્લિશ ડિક્શનરી કેદ, કેદ, ધૈર્યની હાજરીની ધારણા કરે છે અને આ લક્ષણ આપણી સામેના તથ્યાત્મક મેટ્રિક્સમાં સંપૂર્ણપણે ગેરહાજર છે.'એસ્કેપ એન્ડ રિલેટેડ ઓફેન્સિસ; રેસ્ક્યુ' વિષય હેઠળ કોર્પસ જ્યુરિસ સેકન્ડમ જણાવે છે કે 'કસ્ટડી, ગુનાને વ્યાખ્યાયિત કરતા કાયદાના અર્થમાં, તેની અથવા તેણીની ઈચ્છા વિરુદ્ધ વ્યક્તિની

અટકાયત અથવા સંયમનો સમાવેશ કરે છે, અથવા અન્ય વ્યક્તિને ચોક્કસ શારીરિક મર્યાદામાં મર્યાદિત કરવા અથવા ક્ષમતા અથવા ચળવળની સ્વતંત્રતાના પ્રતિબંધ માટે બીજા પર નિયંત્રણનો ઉપયોગ કરે છે.બ્લેક લૉ ડિક્શનરી (૯મી આવૃત્તિ) માં 'કસ્ટડી' સાથે આ રીતે વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો છે. ૨૦૦૯):-

"કસ્ટડી-વસ્તુ અથવા વ્યક્તિની સંભાળ અને નિયંત્રણ.વસ્તુની જાળવણી, રક્ષણ, સંભાળ, દેખરેખ, નિરીક્ષણ, જાળવણી અથવા સુરક્ષા, તેની સાથે તે વસ્તુ જે વ્યક્તિની કસ્ટડીને આધિન છે તેની તાત્કાલિક વ્યક્તિગત સંભાળ અને નિયંત્રણમાં હોવાનો વિચાર વહન કરે છે.તાત્કાલિક ચાર્જ અને નિયંત્રણ, અને માલિકીનું અંતિમ, સંપૂર્ણ નિયંત્રણ નહીં, જે કસ્ટડીમાં રહેલી વસ્તુના રક્ષણ અને જાળવણી માટેની જવાબદારી સૂચવે છે.કાયદેસર પ્રક્રિયા અથવા સત્તાના આધારે વ્યક્તિની વ્યક્તિની અટકાયત કરનાર પણ.

આ શબ્દ ખૂબ જ સ્થિતિસ્થાપક છે અને તેનો અર્થ વાસ્તવિક કેદ અથવા શારીરિક અટકાયત અથવા માત્ર કાનૂની અથવા શારીરિક,

કેદ કરવાની અથવા હાથથી કબજો લેવાની સત્તા હોઈ શકે છે.કાયદામાં "કસ્ટડી" શબ્દ જે અરજદારને ફેડરલ હેબિયસ કોર્પસ રાહત માટે હકદાર બનવા માટે "કસ્ટડીમાં" હોવો જરૂરી છે તેનો અર્થ એ નથી કે જેલ અથવા જેલમાં વાસ્તવિક શારીરિક અટકાયત, પરંતુ તે સ્વતંત્રતાના સંયમનો પર્યાય છે.યુ. એસ. ભૂતપૂર્વ રિલે.વિટ્ઝ વિ. શીહાન, ડી.સી.ડબલ્યુઆઈએસ, ૩૧૯ એફ સપ ૧૪૬, ૧૪૭. તદનુસાર, પ્રોબેશન પર અથવા પોતાની ઓળખ પર મુક્ત કરાયેલી વ્યક્તિઓને હેબિયસ કોર્પસ કાર્યવાહીના હેતુઓ માટે "કસ્ટડીમાં" રાખવામાં આવી છે.

૮.૧૫ 'લક્ષ્મી નિપિનભાઈ શેઠ વિ. ગુજરાત રાજ્ય' (ઉપર મુજબ) માં સામેલ પ્રશ્ન આગોતરા જામીન રદ કરવાનો હતો.ઉચ્ચ અદાલતે સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા અરજદારને આપવામાં આવેલા જામીન રદ કર્યા હતા.તે કિસ્સામાં, આઈપીસીની કલમ ૩૭૬ હેઠળનો ગુનો લગભગ ૧૭ વર્ષ પછી ઉમેરવામાં આવ્યો હતો.ઉચ્ચ અદાલતે નોંધ્યું હતું કે લગભગ ૯ વર્ષ સુધી ફરિયાદીએ પણ કોઈ પગલાં લીધાં નથી.તેથી સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે માત્ર આઈ. પી. સી. ની કલમ ૩૭૬ હેઠળ ગુનો ઉમેરવાને કારણે આરોપીઓને આગોતરા જામીનનો લાભ કેમ ન આપવો જોઈએ તેનું કોઈ કારણ નથી. આમ કરતી વખતે,

આગોતરા જામીનની મંજૂરીનો અવકાશ વિગતવાર કરવામાં આવ્યો છે, સંબંધિત તારણો અને અવલોકનો આ રીતે વાંચે છે:

“૨૨. તાત્કાલિક કેસના હેતુઓ માટે જે સિદ્ધાંતોને બહાર કાઢી શકાય છે, તે નીચે મુજબ કહી શકાય:

(૧) આરોપી સામે દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદની સંપૂર્ણ તપાસ કરવાની જરૂર છે, જેમાં ફરિયાદીએ અગાઉના પ્રસંગે ખોટી અથવા તુરુષ ફરિયાદ દાખલ કરી છે કે કેમ તે પાસાનો સમાવેશ થાય છે.કોર્ટે એ હકીકતની પણ તપાસ કરવી જોઈએ કે આરોપી અને ફરિયાદી વચ્ચે કોઈ પારિવારિક વિવાદ છે કે કેમ અને ફરિયાદીને સ્પષ્ટપણે જણાવવું જોઈએ કે જો ફરિયાદ ખોટી અથવા તુરુષ હોવાનું જણાય તો તેની સામે કાયદા અનુસાર કડક કાર્યવાહી કરવામાં આવશે.જો ફરિયાદી અને તપાસ અધિકારી વચ્ચે સાંઠગાંઠ સ્થાપિત થાય તો તપાસ અધિકારી સામે કાયદા અનુસાર કાર્યવાહી કરવામાં આવે.

(૨) આરોપની ગંભીરતા અને આરોપીની ચોક્કસ ભૂમિકાને યોગ્ય રીતે સમજવી જોઈએ.ધરપકડ કરતા પહેલા, ધરપકડ કરનાર અધિકારીએ કેસ ડાયરીમાં માન્ય કારણો નોંધવા જોઈએ જેના કારણે આરોપીની ધરપકડ થઈ છે.અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં,

ધરપકડ પછી તરત જ કારણો રેકૉર્ડ કરી શકાય છે, જેથી જામીન અરજી સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, ધરપકડ અધિકારીની ટિપ્પણીઓ અને અવલોકનો પણ અદાલત દ્વારા યોગ્ય રીતે મૂલ્યાંકન કરી શકાય.

(૩) અદાલતોએ કાળજીપૂર્વક અને ઝીણવટપૂર્વક કેસની હકીકતનું મૂલ્યાંકન કરવું અનિવાર્ય છે. જામીન આપવાની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ ઉપલબ્ધ સામગ્રી અને ચોક્કસ કેસની હકીકતોના આધારે થવો જોઈએ. એવા કિસ્સાઓમાં કે જ્યાં અદાલતનો મત છે કે આરોપી તપાસમાં જોડાયો છે અને તે તપાસ એજન્સીને સંપૂર્ણ સહકાર આપી રહ્યો છે અને ફરાર થવાની સંભાવના નથી, તે ઘટનામાં કસ્ટોડિયલ પૂછપરછ ટાળવી જોઈએ. ધરપકડ સાથે એક મોટી બદનામી, અપમાન અને અપમાન જોડાયેલું છે. ધરપકડ માત્ર આરોપી માટે જ નહીં પરંતુ સમગ્ર પરિવાર માટે અને કેટલીકવાર સમગ્ર સમુદાય માટે ઘણા ગંભીર પરિણામો તરફ દોરી જાય છે. મોટાભાગના લોકો દોષિત ઠેરવવાના પહેલા અથવા દોષિત ઠેરવ્યા પછીના તબક્કે ધરપકડ વચ્ચે કોઈ તફાવત કરતા નથી.

(૪) કલમ ૪૩૮, સી. આર. પી. સી. માં કલમ ૪૩૭, સી. આર. પી. સી. માં ઉદ્દેશિત મર્યાદાઓને વાંચવાનું કોઈ વાજબીપણું નથી. એવી કોઈ જરૂરિયાત નથી કે આરોપીએ આગોતરા જામીન

આપવાની સત્તા માટે "વિશેષ કેસ" બનાવવો જોઈએ. આ વર્ચ્યુઅલ રીતે, કલમ ૪૩૮, સી. આર. પી. સી. દ્વારા આપવામાં આવેલી લાભદાયી શક્તિને મૃત પત્રમાં ઘટાડે છે. આગોતરા જામીન માંગતી વ્યક્તિ હજુ પણ નિર્દોષતાની ધારણાનો હકદાર મુક્ત વ્યક્તિ છે. જો તેની ધરપકડ કરવામાં આવે તો તેને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવશે તેવી ખાતરીને ધ્યાનમાં રાખીને, અદાલત લાદવા માટે યોગ્ય લાગે તેવી શરતો સ્વીકારીને, તે તેની સ્વતંત્રતા પરના નિયંત્રણો અને શરતોને સ્વીકારવા તૈયાર છે.

(૫) આગોતરા જામીન માટેની અરજી પર યોગ્ય કાર્યવાહી એ હોવી જોઈએ કે રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ દાવાઓ અને આરોપોનું મૂલ્યાંકન કર્યા પછી જો અદાલત આગોતરા જામીન આપવા માટે ઈચ્છુક હોય તો વચગાળાના જામીન મંજૂર કરવામાં આવે અને સરકારી વકીલને નોટિસ જારી કરવામાં આવે. સરકારી વકીલને સાંભળ્યા પછી અદાલત કાં તો આગોતરા જામીન અરજીને નકારી શકે છે અથવા જામીન આપવાના પ્રારંભિક આદેશની પુષ્ટિ કરી શકે છે. અદાલત ચોક્કસપણે આગોતરા જામીન આપવા માટે શરતો લાદવાનો હકદાર રહેશે. જો અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલી સ્વતંત્રતાનો દુરુપયોગ કરવામાં આવે તો સરકારી વકીલ અથવા ફરિયાદીને કોઈપણ સમયે આગોતરા જામીનની શરતોને રદ કરવા અથવા

તેમાં ફેરફાર કરવા માટે એક જ અદાલતમાં જવાની સ્વતંત્રતા હશે.અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલ આગોતરા જામીન સામાન્ય રીતે કેસની સુનાવણી સુધી ચાલુ રાખવા જોઈએ.

(૬) તે એક સ્થાયી કાનૂની સ્થિતિ છે કે જે અદાલત જામીન આપે છે તેને પણ તેને રદ કરવાની સત્તા છે.જામીન મંજૂર કરવા અથવા રદ કરવાની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ આરોપી, સરકારી વકીલ અથવા ફરિયાદીના કહેવા પર, કોઈપણ સમયે નવી સામગ્રી અથવા સંજોગો શોધવા પર કરી શકાય છે.

(૭) સત્ર અદાલત અથવા ઉચ્ચ ન્યાયાલયના આદેશના અનુસરણમાં, એકવાર આરોપી ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આગોતરા જામીન પર મુક્ત થઈ જાય, તો પછી આરોપીને ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ આત્મસમર્પણ કરવા માટે દબાણ કરવું અને ફરીથી નિયમિત જામીન માટે અરજી કરવી ગેરવાજબી રહેશે.

(૮) તમામ બાબતોમાં અદાલતમાં નિહિત વિવેકનો ઉપયોગ તેની ક્વાયતને ન્યાયી ઠેરવતા તથ્યો અને સંજોગોના આધારે કાળજી અને સાવધાની સાથે થવો જોઈએ.તેવી જ રીતે, કલમ ૪૩૮, સી. આર. પી. સી. હેઠળ અદાલતમાં નિહિત વિવેકબુદ્ધિનો પણ સાવધાની અને ડહાપણ સાથે ઉપયોગ કરવો જોઈએ.તેનાથી આગળ મુસાફરી કરવી બિનજરૂરી છે અને વિધાનસભા દ્વારા

આપવામાં આવેલી વ્યાપક સત્તા અને વિવેકબુદ્ધિને સ્વ-લાદવામાં આવેલી મર્યાદાઓની સખત સંહિતાને આધિન છે.

(૯) આગોતરા જમીન આપવા અથવા નકારવા માટે કોઈ લવચીક માર્ગદર્શિકા અથવા સ્ટ્રેઈટજેકેટ ફોર્મ્યુલા પ્રદાન કરી શકાતી નથી કારણ કે આગોતરા જમીન આપવા અથવા નકારવા માટે ભવિષ્યના તમામ સંજોગો અને પરિસ્થિતિઓને સ્પષ્ટ રીતે જોઈ શકાતી નથી. કાયદાકીય ઇરાદાને અનુરૂપ, આગોતરા જમીનની મંજૂરી અથવા અસ્વીકાર દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર આધારિત હોવો જોઈએ.

(૧૦) અમે ચુકાદાના પેરા ૧૧૨નું પણ પુનઃઉત્પાદન કરીશું જેમાં કોર્ટે આગોતરા જમીન સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર હોય તેવા નીચેના પરિબળો અને પરિમાણો વર્ણવ્યા છે:

(એ) ધરપકડ કરવામાં આવે તે પહેલાં આરોપની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા અને આરોપીની ચોક્કસ ભૂમિકાને યોગ્ય રીતે સમજવી આવશ્યક છે.

(બી) આરોપીએ અગાઉ કોઈ પણ સંજોગ ગુનાના સંદર્ભમાં અદાલત દ્વારા દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા પછી કેદની સજા ભોગવી છે કે કેમ તે હકીકત સહિત અરજદારની પૃષ્ઠભૂમિ;

(સી) અરજદાર ન્યાયથી ભાગી જવાની શક્યતા;

(ડી) આરોપીના સમાન અથવા અન્ય ગુનાઓનું પુનરાવર્તન થવાની સંભાવના;

(ઈ) જ્યાં આરોપ માત્ર અરજદારની ધરપકડ કરીને તેને ઈજા પહોંચાડવા અથવા અપમાનિત કરવાના હેતુથી કરવામાં આવ્યા હોય;

(એફ) ખાસ કરીને મોટી સંખ્યામાં લોકોને અસર કરતા મોટા કદના કેસોમાં આગોતરા જામીનની મંજૂરીની અસર;

(જી) અદાલતોએ આરોપી સામે ઉપલબ્ધ તમામ સામગ્રીનું ખૂબ જ કાળજીપૂર્વક મૂલ્યાંકન કરવું જોઈએ. અદાલતે આ કેસમાં આરોપીની ચોક્કસ ભૂમિકાને પણ સ્પષ્ટ રીતે સમજવી જોઈએ. જે કેસોમાં આરોપીને દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ની કલમ ૩૪ અને ૧૪૮ની મદદથી ફસાવવામાં આવ્યો છે, તે કેસોમાં અદાલતે વધુ કાળજી અને સાવધાની સાથે વિચારણા કરવી જોઈએ, કારણ કે કેસોમાં વધુ પડતી અસર એ સામાન્ય જ્ઞાન અને ચિંતાનો વિષય છે.

(એચ) આગોતરા જામીનની મંજૂરી માટેની વિનંતી પર વિચાર કરતી વખતે, બે પરિબળો વચ્ચે સંતુલન જાળવવું પડશે, એટલે કે, મુક્ત, નિષ્પક્ષ અને સંપૂર્ણ તપાસ માટે કોઈ પૂર્વગ્રહ ન થવો જોઈએ, અને આરોપીઓની સતામણી, અપમાન અને અન્યાયી અટકાયત અટકાવવી જોઈએ.

(આઈ) અદાલતે સાક્ષી સાથે ચેડા થવાની વાજબી આશંકા અથવા ફરિયાદીને ધમકીની આશંકા પર વિચાર કરવો જોઈએ;

(જે) કાર્યવાહીમાં તુરંચતાને હંમેશા ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ અને જામીન મંજૂર કરવાની બાબતમાં અને કાર્યવાહીની વાસ્તવિકતા અંગે કોઈ શંકા હોય તો, સામાન્ય ઘટનાઓમાં, આરોપી જામીનના આદેશનો હકદાર છે તે માત્ર પ્રામાણિકતાના તત્વને ધ્યાનમાં લેવું પડશે.”

૮.૧૬ ‘રવિન્દ્ર સક્સેના વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય’, (૨૦૧૦) ૧ એસ. સી. સી. ૬૮૪ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે વ્યક્તિના વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના અધિકારને તકનિકી બાબતોથી અલગ કરી શકાતો નથી.

૮.૧૭ ‘નારાયણસિંહ વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય’ (ઉપર મુજબ) માં, ‘શ્રી ગુરુબખ્શ સિંહ સિબિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય’ (ઉપર મુજબ) માં નિર્ણયનો ઉદ્દેશ કર્યા પછી, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ આગોતરા જામીનની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવાની બાબતમાં, જે વ્યક્તિઓ સરકારી કર્મચારીઓ, સગીર, મહિલાઓ, વૃદ્ધો અને અશક્ત વ્યક્તિઓ, વિકલાંગ વ્યક્તિઓ, કાયમી અપંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓ અથવા વ્યક્તિઓની શ્રેણીમાં આવે છે, જેઓ નાના ગુનાઓમાં સામેલ છે. એવા

કિસ્સાઓ કે જેમને પોલીસ કસ્ટડીમાં હેરાન કરવામાં આવે તેવી શક્યતા છે, તેઓ ઉપરોક્ત વિવેકબુદ્ધિનો દાવો કરી શકે છે.

૮.૧૮ **'સોલંકી રવિભાઈ દીપુભાઈ અને અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય',** (૧૯૯૨) ૧ જી. એલ. આર. ૬૩૧, ના કિસ્સામાં આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો છે અને અવલોકન કર્યું છે કે જ્યાં પણ સંહિતાની કલમ ૪૩૯ હેઠળ વિવેકબુદ્ધિ આપી શકાય છે, જો તપાસમાં અવરોધ ન આવે તો આગોતરા જામીન આપવામાં કોઈ નુકસાન નથી.

૮.૧૯ ઉપર ચર્ચા કરવામાં આવી છે તેમ, તે તદ્દન સ્પષ્ટ છે કે '**શ્રી ગુરુબખ્શ સિંઘ સિમિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય**' (ઉપર મુજબ) માં બંધારણીય ખંડપીઠે કોઈ અસ્પષ્ટ શબ્દોમાં જણાવ્યું નથી કે ઉચ્ચ અદાલતો અને સત્ર અદાલતોના અવકાશ અને મર્યાદાને વિસ્તૃત કરવાના દ્રષ્ટિકોણથી સંહિતાની કલમ ૪૩૮ને ફરીથી લખવાનું કોઈ માન્ય કારણ નથી, પરંતુ તેને મર્યાદિત કરવાના હેતુથી, કારણ કે 'મે' શબ્દ સત્ર અદાલતની સત્તાઓના સંબંધમાં સંહિતાની કલમ ૪૩૮માં દેખાય છે અને તે મુજબ છે. આ ચુકાદા માટે, સંહિતાની કલમ ૪૩૭ (૧) માં આ સ્પષ્ટ રીતે ગેરહાજર છે. બંધારણીય ખંડપીઠે ઉપરોક્ત રજૂઆતને નકારી કાઢી હતી અને ઉચ્ચ ન્યાયાલયના એ દ્રષ્ટિકોણને પણ સમર્થન આપ્યું ન હતું કે ગુનાહિત વિશ્વાસઘાતના સંદર્ભમાં આગોતરા

જામીન માત્ર એ કારણોસર આપી શકાતા નથી કે તેની નિર્ધારિત સજા આજીવન કેદ છે, એવું કહીને કે અદાલત આવા કિસ્સાઓમાં જામીન આપી શકે છે, જોકે, અલબત્ત, અદાલત કોઈપણ કિસ્સામાં આગોતરા જામીન નકારવા માટે સ્વતંત્ર છે, જો આવા ઈનકારને ન્યાયી ઠેરવતી પૂરતી સામગ્રી હોય તો.ત્યારબાદના તમામ નિર્ણયોમાં આનો પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો છે અને આવા નિર્ણયોમાંથી છેલ્લો એક, જેના પર આધાર રાખવાની માંગ કરવામાં આવી છે, તે છે '**ભદ્રેશ બિપિનભાઈ શેઠ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય**' (ઉપર મુજબ), જ્યાં સિદ્ધાંતો ઘડતી વખતે પણ સર્વોચ્ચ અદાલતે પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો કે સંહિતાની કલમ ૪૩૮માં કલમ ૪૩૭ (૧) ની જોગવાઈઓને વાંચવામાં કોઈ વાજબીપણું નથી.આગોતરા જામીન આપવા માટે આવી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે આરોપીએ વિશેષ કેસ કરવો જરૂરી નથી.વધુમાં, તેણે સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ સત્તાઓના મહત્વ અને તીવ્રતા પર ભાર મૂક્યો હતો, જેમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે તેમાં કલમ ૪૩૭ (૧) ની જોગવાઈનો સમાવેશ કરીને અથવા વાંચીને સંહિતાની કલમ ૪૩૮ દ્વારા આપવામાં આવેલી લાભદાયી સત્તાઓમાં ઘટાડો થશે.આ નિર્ણય, અલબત્ત, આગોતરા જામીન રદ કરવાના સંબંધમાં છે જ્યાં આવા અવલોકનો કરવામાં આવ્યા છે.આ ચુકાદો દેખીતી રીતે સર્વોચ્ચ અદાલતના અગાઉના નિર્ણયોનું પુનરાવર્તન કરે છે.

૮.૨૦ તેની સ્વતંત્ર રીતે તપાસ કરવા પર, કોઈ એવું પણ જુએ છે કે સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ સાવચેતીપૂર્વક અને સાવચેતી સાથે થવો જોઈએ, તે ઉચ્ચ અદાલતની અંતર્ગત સત્તાઓ છે, જ્યાં ન્યાયના હેતુઓને સુરક્ષિત કરવા માટે કંઈપણ આ અદાલતને મર્યાદિત કરશે નહીં અને તે આવા આદેશો પસાર કરી શકે છે, જે ન્યાયના હેતુઓને સુરક્ષિત કરવા અથવા કાયદાની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને રોકવા માટે જરૂરી હોઈ શકે છે. જ્યારે વાદીઓ માટે કોઈ ઉપાય ઉપલબ્ધ ન હોય ત્યારે અસાધારણ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. અલબત્ત, હસ્તક્ષેપને યોગ્ય ઠેરવવાની જરૂર છે, પરંતુ કાયદાની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને રોકવા માટે, આ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવામાં કોર્ટની કોઈ મર્યાદા નથી. સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલી વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરતી વખતે પણ, ઉચ્ચ અદાલતની આ સત્તાઓ હંમેશા ઉચ્ચ અદાલતને ન્યાયના હેતુઓને સુરક્ષિત કરવા માટે સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલી સત્તાઓને વધારવાની મંજૂરી આપશે. સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળની સત્તાઓ અસાધારણ સ્વરૂપની હોવાથી, તેનો ઉપયોગ સાવચેતી અને અત્યંત કાળજી અને ડહાપણ સાથે દુર્લભ હોવો જોઈએ અને સંહિતાની કલમ ૪૩૭ અને કલમ ૪૩૯ના કિસ્સામાં તેનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહીં. ઉપર ચર્ચા કરવામાં આવી છે તેમ, સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે તેમ, સંહિતાની કલમ ૪૩૮માં કલમ ૪૩૭ની સત્તાઓને વાંચવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર અસ્તિત્વમાં નથી. સંહિતાની કલમ ૪૩૮ની

પૂર્ણતાને તેની સંપૂર્ણ રમત આપવાની જરૂર હોવાથી, 'વિશેષ કેસ' માટે આગ્રહ કરીને સંહિતાની કલમ ૪૩૭ની વાંચન મર્યાદા કલમ ૪૩૮ હેઠળની સત્તાઓને 'ડેડ લેટર' માં ઘટાડશે.અદાલત સંહિતાની કલમ ૪૩૭માં પૂરા પાડવામાં આવેલ વિશેષ કેસના તે તમામ પાસાઓ પર વિચાર કરી શકે છે, જો કે, તેમને કલમ ૪૩૮માં વાંચવાથી સંહિતાની કલમ ૪૩૮ની શક્તિશાળી અસરને નબળી પાડશે.કામચલાઉ જામીન માંગનાર વ્યક્તિ અદાલત દ્વારા લાદવામાં આવેલી શરતોના પત્રથી બંધાયેલો ન હોય ત્યાં સુધી મુક્ત હોવાથી, સંહિતાની કલમ ૪૩૭ વાંચવાથી સંહિતાની કલમ ૪૩૭ની મર્યાદા અને અવકાશની જરૂરિયાતને પણ ચિત્રમાં લાવવામાં આવશે, જોગવાઈને ફરીથી લખવાને બદલે, સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ વિવેકબુદ્ધિ આપવામાં આવેલી અદાલતોના જ્ઞાન અને પ્રશંસાથી જન્મેલા ડહાપણ પર વિશ્વાસ કરવો હંમેશા સલાહભર્યું છે.કલમ ૪૩૭ (૧) ની જોગવાઈને સંહિતાની કલમ ૪૩૮માં વાંચવી એ તે સત્તાઓને મર્યાદિત કરવા સમાન હશે અને આ અદાલતના મતે તે અનિચ્છનીય છે.વિદ્વાન સરકારી વકીલ દ્વારા પણ યોગ્ય રીતે વિનંતી કરવામાં આવે છે કે તે કસ્ટોડિયલ પૂછપરછની માંગમાં ફરિયાદી પક્ષના અધિકારોને ઘટાડશે, અલબત્ત, જેના માટે દરેક કેસમાં સત્તાધિકારી દ્વારા સંબંધિત અદાલતને વ્યક્તિગત રીતે સમર્થન આપવું પડશે.

૮.૨૦ ઉપરોક્ત ચર્ચાને પગલે, આ કેસમાં અરજદાર દ્વારા આધાર રાખેલા કાયદાના મુદ્દાનો જવાબ અરજદાર સામે આપવો પડશે.

તે જ સમયે, ગુણદોષના આધારે, વિદ્વાન વકીલ સફળતાપૂર્વક બતાવવામાં સફળ રહ્યા છે કે અરજદાર વિવિધ રોગોથી પીડાય છે અને ૪૦ ટકા કાયમી અપંગતા ધરાવે છે, જ્યારે તેમની પુત્રી ૮૦ ટકા કાયમી અપંગતા ધરાવે છે. આ અદાલત અનુસાર, જો તે સંબંધિત અદાલત સમક્ષ કેસ બનાવે છે, તો તેના રિમાન્ડની માંગણી કરવાના રાજ્યના અધિકારોને અસર કર્યા વિના, અરજદારની તરફેણમાં વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવા માટે આ પૂરતા આધારો છે.

૯. પરિણામે, આ અરજીને એ નિર્દેશ આપીને મંજૂરી આપવામાં આવે છે કે ઓલપાડ પોલીસ સ્ટેશન, સુરત (ગ્રામીણ) માં નોંધાયેલી ફ.ગુ.ર. નં.૮૮/૨૦૧૭ની એફ. આઈ. આર. ના સંબંધમાં અહીં અરજદારની ધરપકડ કરવામાં આવે તો, અરજદારને રૂ.૨૫,૦૦૦/- (માત્ર દસ હજાર રૂપિયા) ના બોન્ડ સાથે ટ્રાયલ કોર્ટને સંતોષ થાય તેટલી જ રકમની એક દાર જામીનગીરી સાથે જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવશે અને એ શરતો પર કે અરજદાર:-

[એ] તપાસ એજન્સીને સહકાર આપશે અને જ્યારે પણ જરૂર પડશે ત્યારે પૂછપરછ માટે પોતાને ઉપલબ્ધ કરાવશે;

[બી] તા.૨૧/૧૧/૨૦૧૭ નાં રોજ સવારના ૧૧ વાગ્યાથી બપોરનાં ૨ વાગ્યા દરમિયાન સંબંધિત પોલીસ સ્ટેશનમાં હાજર રહેશે:

[સી] કોઈ પણ રીતે તપાસમાં અવરોધ ઊભો નહીં કરે અને ન તો પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે કોઈ સાક્ષીને કોઈ પ્રલોભન, ધમકી અથવા વચન આપશે જેથી તેઓ અદાલત અથવા કોઈ પોલીસ અધિકારી સમક્ષ આવી હકીકતો જાહેર કરવાથી વિમુખ થાય.

[ડી] બોન્ડના અમલ સમયે, તપાસ અધિકારી અને સંબંધિત અદાલતને સરનામું રજૂ કરશે અને કેસના અંતિમ નિકાલ સુધી અથવા આગામી આદેશો સુધી રહેઠાણ બદલશે નહીં;

[ઈ] અદાલતની પરવાનગી વિના ભારત છોડશે નહીં અને જો પાસપોર્ટ ધરાવે છે, તો તે તરત જ ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ જમા કરાશે;

[એફ] આ આદેશ હોવા છતાં, તપાસ એજન્સીને અરજદારના પોલીસ રિમાન્ડ માટે સક્ષમ મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ અરજી કરવાની છૂટ

રહેશે. અરજદાર આવી અરજીની સુનાવણીની પ્રથમ તારીખે અને તે પછીના તમામ પ્રસંગોએ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ હાજર રહેશે, જેનો આદેશ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા આપવામાં આવશે. પોલીસ રિમાન્ડ માટે ફરિયાદી પક્ષની અરજીને મનોરંજન આપવાના હેતુથી ન્યાયિક કસ્ટડીમાં આરોપી સાથે વ્યવહાર કરવા માટે આ પૂરતું હશે.જો કે, આ આરોપીના અધિકાર અને કાયદા અનુસાર આવી વિનંતી પર વિચાર કરવાની વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટની સત્તા પ્રત્યે પૂર્વગ્રહ વિના છે.તે સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે પોલીસ રિમાન્ડનો સમયગાળો પૂરો થયા પછી, જો અરજદારને પોલીસ કસ્ટડીમાં મોકલવામાં આવે તો પણ, આ આગોતરા જામીન આદેશની અન્ય શરતોને આધિન તેને તાત્કાલિક મુક્ત કરવામાં આવશે.

[જી] જો ધરપકડ કરવામાં આવે તો, તપાસ અધિકારીને રહેઠાણનું વર્તમાન સરનામું અને બોન્ડના અમલ સમયે અદાલતને પણ રજૂ કરવું અને આ અદાલતની પૂર્વ પરવાનગી વિના રહેઠાણ બદલવું નહીં;

૧૦. સુનાવણીના સમયે, નિચલી અદાલત જામીન પર અરજદારને વિસ્તૃત કરતી વખતે આ અદાલત દ્વારા આ તબક્કે કરવામાં આવેલા પુરાવાના પ્રારંભિક પ્રકૃતિના અવલોકનોથી પ્રભાવિત થશે નહીં.

૧૧. નિયમને ઉપરોક્ત હદ સુધી સંપૂર્ણ બનાવવામાં આવ્યો છે. સીધી બજાવણીની મંજૂરી છે.

(સુ.શ્રી સોનિયા ગોકાની, ન્યાયમૂર્તિ)

વિષય: આગોતરા જામીન – કલમ ૪૩૭(૧)ની જોગવાઈનો કલમ ૪૩૮ હેઠળના આગોતરા જામીનમાં અમલ તથા અદાલતની વિવેકાધીન સત્તાઓ અંગેનો નિર્ણય

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.